

The Necessity of Maximum Protection of Sexual Victims Under 18 Years of Age and The Challenges Related to it, Emphasizing The Law on The Protection of Children and Adolescents Approved in 1399

Nafiseh Bagheri¹, Shadi Azimzadeh^{*2}, Nasrin Mahra³, Mohamadali Mahdavi Sabet⁴

1. Ph.D. Student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: Nafise.bagheri68@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law and Political Science, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: azimzadehshadi@gmail.com

3. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Email: docnas@mail.com

4. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: Ali@mahdavi.fr

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/JCLC.2022.360053.1748

Received:

14 October 2022

Accepted:

31 December 2022

Published:

6 September 2023

ABSTRACT

Sexual victims are considered to be the most vulnerable victims who, according to their age and gender, need maximum support and deserve to be compensated for their injuries and their lost security under the shadow of the criminal justice system. While the lack of guarantee of proper criminal execution against the perpetrators of sexual crimes against people under 18 years of age, or the inefficiency and lack of deterrence of these execution guarantees, along with the lack of supervision and the weakness of measures to inform potential victims of this type of dangers, have made children and teenagers more vulnerable, and the way for It makes it easier to hurt them. Ignoring the sexual abuse of children and teenagers not only causes double victimization and repetition of sexual crimes on them, but it is also undeniable that the effect of

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

abuse and the unrepaired injuries caused by it can cause criminal tendencies in the victim and make today's victim to the criminal. change tomorrow The Law on the Protection of Children and Adolescents approved in 2019 is one of the most important legislative manifestations of Iran's criminal justice system, which is legislated to protect victims under the age of 18, and the social and criminal mechanisms provided for in it are worthy of consideration, but among the practical challenges of this law, it is possible to He pointed out the precise explanation of the concept of a child, the removal of the concept of emotional abuse, and the imposition of minimum punishments for abusive parents, as well as the imposition of minimum punishments for the crime of extreme sexual abuse. By evaluating the mechanisms and effects of Iran's criminal justice system against sexual victims under the age of 18, while designing them, protective and restorative programs and measures that have maximum positive effects in an efficient manner; be placed in a pattern of accessible criminal policy.

Keywords: Differential Policy, Criminal law, Children ,Sexual Victims, Children Protection Law.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "The optimal model of restorative justice in dealing with sexual victimization of children and adolescents with an emphasis on collaborative criminal policy", Islamic Azad University, Research Sciences Branch, Faculty of Law.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Acknowledgements: The authors would like to thank Dr. Shadi Azimzadeh, Dr. Nasrin Mahra Dr. Mohamadali Mahdavi Sabet , Mr. Nazemzadeh & Dr. Tali Gal for their Cooperation in Preparing and Writing this Research.

Author Contributions:

Nafiseh Bagheri: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization.

Shadi Azimzadeh: Supervision, Writing - Review & Editing, Resources, Data Curation, Validation, Formal analysis, Conceptualization, Methodology.

Nasrin Mahra: Supervision, Writing - Review & Editing, Resources.

Mohamadali Mahdavi Sabet: Supervision, Writing - Review & Editing, Resources.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Bagheri, Nafiseh, Shadi Azimzadeh, Nasrin Mahra & Mohamadali Mahdavi Sabet. "The Necessity of Maximum Protection of Sexual Victims Under 18 Years of Age and The Challenges Related to it, Emphasizing The Law on The Protection of Children and Adolescents Approved in 1399" *Journal of Criminal Law and Criminology* 11, no. 21 (September 6, 2023): 195-231.

E x t e n d e d   A b s t r a c t

In terms of nature and characteristics, sexual crimes are exceedingly sensitive. Sexual crimes and those violating chastity with a long precedent based on Islamic jurisprudence are included in the category of victimless crimes. In addition to neglecting the harmful psychological effects on the victims and destructive effects such as lack of security among vulnerable groups, including people under 18 years of age, the main reliance is on severe, unchangeable punishments and, in general, a purely punitive approach in response to the perpetrator of a crime. Encouraging criminals to take direct responsibility for their behavior is one of the goals of criminal mediation. This goal is achievable only by requiring offenders to perceive the impact of the crime on the victim's life and providing them with an opportunity to participate in how the suffering caused by the crime can be addressed. The criminal who, due to the presence of repressive punishments, in the traditional criminal justice system, makes every effort to deny the behavior or justify it, in this practice becomes a helper to correct things. By entering the process of restorative justice and understanding the effect of his behavior on the victim's life, he feels responsible for removing the pain caused by his behavior, while in the traditional system, by considering the criminal as an enemy and outsider, his social adjustment will be much more challenging.

Children and teenagers are the most vulnerable group of criminal behaviors, and according to Bentham's "penal accounting", the damage caused to them is far more than others considering the severity of the harmful effects of the crime. However, until the beginning of the 2020s, the transition path of law writing was formed without a differential vision of sexual crimes against young people and consequently, a need to formulate strict regulations in response to abusers of the weakness of minors (especially minor girls even with apparent consent) was felt. In the differential criminal policy for the protection of children and adolescents due to the inevitability of paying attention to the vulnerability of the victim, the criminal legislator, influenced by international documents, has taken a step in this direction in pursuit of criminological achievements with the final approval of the Law on the Protection of Children and Adolescents in May 2020. This law, consisting of 51 articles and 15 notes, has stated the four axes of being a criminal, victim, witness and being in danger. According to the Law on the Protection of Children and Adolescents approved in 2020, which is the latter will of the legislator, we can witness numerous criminalization from a sociological and psychological point of view of mistreatment of people under 18 years old, especially sexual crimes. In addition to paying attention to the

substantive differential approach, there is not only the need for a proper judicial process from the stage of crime detection, preliminary investigation, sentencing and its execution, and the post-judicial stage to achieve the desired goal (support and prevention of victimization) of young people, but also paying attention to the rights based on their needs and desires during the process of handling becomes more important to accelerate the process of recovery, treatment and compensation.

Using the approach of restorative justice instead of punitive criminal justice, in addition to the current role of the government, can also give a share to other shareholders and non-governmental and non-criminal institutions. This approach, with a new understanding of justice in criminal matters, seeks to provide another explanation of the role and position of those active in criminal justice, to restore the lost rights of the victims and to create a participatory structure with a capacity for dialogue to recognize justice and implement it. In the restorative process, the offender has the opportunity to learn the ways of correct social behavior and adaptation to society. In other words, the foundation of the realization of the collaborative criminal policy approach is that in dealing with the criminal phenomenon, the members of the society should play an important role in determining their fate through programs such as: family talks, criminal mediation between the offender and the victim, reconciliation and sentencing circles. These cases are very important especially in rape because of the emotional and moral consequences imposed on the victim and his family. because the approaches whose main foundation is discourse circles and therapeutic and family group meetings, in addition to the officials of the criminal justice system, criminals, victims, their close families, institutions and non-governmental organizations also participate in decision-making. The measures based on the rehabilitation of the victims, emphasizing the simultaneous rehabilitation of reformable criminals, show that resorting to punitive justice solutions is not always the only means of dealing with the criminal phenomenon. The necessity of this research is to identify the need of sexual victims for special support and correction and rehabilitation, at a time when the criminal justice system, relying on rules such as repentance and forgiveness, refrains from punishing the perpetrator or in the case of extreme sexual crimes, is satisfied with penal punishment. Now we have to see how effective and successful the programs, supporting and restoring measures of the criminal justice system of Iran have been? Using the analytical-descriptive method, with the help of library tools including but not limited to books and authentic legal sources, this research tries to give differential answers by taking help from non-governmental organizations and social foundations.

ضرورت حمایت حداکثری از بزه‌دیدگان جنسی زیر ۱۸ سال و چالش‌های ناظر بر آن با تأکید بر قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹

نفسیه باقری^۱، شادی عظیم‌زاده*^۲، نسرين مهرا^۳، محمدعلی مهدوی ثابت^۴

۱. دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: Nafise.bagheri68@gmail.com

۲. استادیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

* نویسنده مسؤل: Email: azimzadehshadi@gmail.com

۳. دانشیار، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

Email: docnas@mail.com

۴. استادیار، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: Ali@mahdavi.fr

چکیده:

بزه‌دیدگان جنسی آسیب‌پذیرترین بزه‌دیدگان محسوب می‌شوند که به جهت سن و جنسیت نیازمند حمایت‌گری‌های حداکثری بوده و سزاوارند تا در سایه نظام عدالت کیفری، آسیب‌های وارده به آنان جبران و امنیت از دست رفته‌شان احیاء گردد. عدم ضمانت اجرای کیفری مناسب نسبت به مرتکبین جرائم جنسی علیه افراد زیر ۱۸ سال و یا ناکارآمدی و فقدان بازدارندگی این ضمانت اجراها، در کنار عدم نظارت و ضعف تدابیر ناظر بر آگاه‌سازی بزه‌دیدگان بالقوه نسبت به این نوع خطرات، موجب آسیب‌پذیری بیشتر کودکان و نوجوانان شده و راه را برای بزه‌دیدگی ایشان آسان‌تر می‌کند. نادیده گرفتن بزه‌دیدگی جنسی کودکان و نوجوانان، نه تنها موجبات بزه‌دیدگی مضاعف و تکرار جرائم جنسی را بر ایشان محقق سازد بلکه این مهم انکار ناشدنی است که اثر بزه‌دیدگی و آسیب‌های ترمیم نشده ناشی از آن می‌تواند موجبات تمایلات بزهکاری را در فرد قربانی فراهم نموده و بزه‌دیده امروز را به بزهکار فردا تبدیل کند. قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ از جمله مهم‌ترین جلوه‌های قانون‌گذاری نظام عدالت

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز CC BY-NC 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.22034/CLC.2022.360053.1748

تاریخ دریافت:

۲۲ مهر ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۰ دی ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۱۵ شهریور ۱۴۰۲

کیفری ایران است که در راستای حمایت از بزه‌دیدگان زیر ۱۸ سال تقنین شده است و سازکارهای اجتماعی و کیفری مقرر در آن قابل تأمل می‌باشند با این حال از جمله چالش‌های عملی این قانون، می‌توان به عدم تبیین دقیق مفهوم طفل، حذف مفهوم آزار عاطفی و وضع مجازات‌های حداقلی برای والدین آزارگر و نیز وضع مجازات‌های حداقلی در جرم آزار جنسی غیرحدی اشاره کرد. در این پژوهش سعی بر آن است تا با ارزیابی سازکارها و جلوه‌های نظام عدالت کیفری ایران در برابر بزه‌دیدگان جنسی زیر ۱۸ سال ضمن طرح آنها، برنامه‌ها و تدابیر حمایتگر و ترمیم‌کننده‌ای که واجد آثار مثبت حداکثری به نحو کارآمد باشند؛ در الگویی از سیاست جنایی قابل دسترس قرار گیرند.

کلیدواژه‌ها:

سیاست افتراقی، حقوق کیفری، کودکان و نوجوانان، بزه دیده جنسی، قانون حمایت از اطفال و نوجوانان.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «مدل مطلوب عدالت ترمیمی در روبرویی با بزه‌دیدگی جنسی کودکان و نوجوانان با تأکید بر سیاست جنایی مشارکتی»، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، دانشکده حقوق.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

سپاسگزاری و قدردانی:

بدین وسیله از سرکار خانم‌ها دکتر شادی عظیم‌زاده، دکتر نسرین مهرا و جناب آقایان دکتر محمدعلی مهدوی ثابت، مهندس ناظم‌زاده و خانم دکتر Tali Gal بابت همکاری در تهیه و نگارش این پژوهش سپاسگزاری می‌شود.

مشارکت نویسندگان:

نقیسه باقری: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، تصویرسازی.
شادی عظیم‌زاده: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، اعتبارسنجی، تحلیل، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت.

نسرین مهرا: منابع، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت.

محمد علی مهدوی ثابت: منابع، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

باقری، نقیسه، شادی عظیم‌زاده، نسرین مهرا و محمدعلی مهدوی ثابت. «ضرورت حمایت حداکثری از بزه‌دیدگان جنسی زیر ۱۸ سال و چالش‌های ناظر بر آن با تأکید بر قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹». *مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی*، ۱۱، ش. ۲۱ (۱۵ شهریور، ۱۴۰۲): ۱۹۵-۲۳۱.

مقدمه

مراقبت و حمایت از کودکان و نوجوانان در معرض خطر جرائم جنسی یا بزه‌دیدگان آن، یک معضل بنیادین در دنیای امروز محسوب می‌شود. تحقیقات صورت‌گرفته نشان می‌دهند که افراد زیر ۱۸ سال دخیل در سیستم عدالت کیفری و فرآیند ترمیمی، در مقایسه با جمعیت بزرگسالان، از نظر مراقبت، ایمنی و حفاظت در شرایط متناسب با دوران حساس رشدی خود نمی‌باشند.^۱ جرائم جنسی و منافی عفت با سبقت طولانی مبتنی بر فقه اسلامی، در دسته جرائم بدون بزه‌دیدگی جای گرفته‌اند. با وجود این، تطور قانون‌نویسی تا آغاز دهه ۱۳۹۰، بدون بینش افتراقی به جرائم جنسی علیه جوانان شکل گرفت که نیاز به تدوین مقرره‌ای مشخص در پاسخ به سوءاستفاده‌گران از ضعف نفس نابالغ (به ویژه دختران نابالغ حتی با رضایت ظاهری) منجر به تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در سال ۱۳۹۹ شد. این قانون مشتمل بر ۵۱ ماده و ۱۵ تبصره، چهار محور بزهکاری، بزه‌دیدگی، شاهد بودن و در معرض خطر بودن را بیان می‌کند. با توجه به رویکرد افتراقی ماهوی مندرج در این قانون، نیاز به فرآیند دادرسی مناسب نیز از مرحله کشف جرم، تحقیقات مقدماتی، صدور حکم و اجرای آن و مرحله پساقضایی برای نیل به هدف مطلوب (حمایت‌گری و پیشگیری از بزه‌دیدگی) جوانان احساس می‌شود. پیشگیری از وقوع هر جرمی، مستلزم شناسایی عوامل تسهیل‌کننده و مقابله با آنها بوده؛ لکن برخی مقرره‌های موجود در نظام حقوقی ایران، همچون نکاح نابالغ، سقوط حق حضانت مادر به صرف ازدواج مجدد و موارد دیگری از این قبیل عرصه را برای وقوع جرائم جنسی علیه جوانان^۲ آماده می‌سازد^۳ که با توجه به تبعات منفی مادام‌العمر بزه‌دیدگی، اصلاح در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد.

تاکنون مطالعات درباره نوآوری‌های افتراقی این قانون و تطبیق آن با قواعد حقوق بشر و کنوانسیون حقوق کودک صورت گرفته که از جمله آنها می‌توان به مقاله حمزه صفری زاده با عنوان «بررسی تحلیلی قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ و ارزیابی تطبیقی آن با یافته‌های جرم‌شناسی و اسناد بین‌المللی حقوق کودک»، بهرام جعفری «جلوه‌های سیاست افتراقی کیفری در قبال کودکان

1., Jill S. Levenson & Alissa R. Ackerman. (2019). "Sex Offender Height and Pedophilic Interest: A Clarification". *Deviant Behavior* 40, 10(2019), 1286-1288.

۲. کودکان و نوجوانان = افراد زیر ۱۸ سال.

۳. سید منصور میرسعیدی و نرگس السادات عطایی حسین‌آبادی، «بسترهای بزه‌دیدگی جنسی در مقررات غیرکیفری (با تأکید بر قانون مدنی و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست)»، پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی ۱۰ (۱۳۹۶)، ۱۲۷.

بزه‌دیده با نگاهی به قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹، «بهرام جعفری» بررسی سازگان شناسایی کودکان و نوجوانان در معرض خطر و بزه‌دیده در پرتو قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹» و همچنین «سیاست کیفری ایران در قبال کودک‌آزاری جنسی در پرتو قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹» به قلم عباسعلی اکبری و سیده منیرا حجازی اشاره داشت که بیشتر به نوآوری‌های موجود در قانون پرداخته و اشاره‌ای به خلأها و کاستی‌های حمایتی و ترمیمی از بزه‌دیدگان جنسی نشده است. نظام تقنینی جنایی موظف به صیانت افتراقی - حمایتی ویژه‌ای از بزه‌دیدگان آسیب‌پذیر از جمله کودکان و نوجوانان فاقد دسترسی یا فاقد آگاهی از دسترسی به عدالت کیفری رسمی به منظور مداخله در بحران است. در قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ مجازات خفیف حبس تعزیری درجه پنجم و درجه شش به ترتیب برای آزارهای جنسی تماسی ارتکاب‌یافته توسط محارم و غیرمحارم (بندهای ۱ و ۲ ماده ۱۰ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان)، فاقد بازدارندگی است و با اعمال قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ متأسفانه بی‌اثر شده و چه‌بسا موجب سوءاستفاده از خلأ قانونی و گرایش به آزار جنسی افراد زیر ۱۸ سال خواهد شد. ضرورت این پژوهش، شناسایی نیاز قربانیان جنسی به حمایت‌های ویژه و اصلاح و بازپروبی است. بر این اساس باید دید که آیا برنامه‌ها، تدابیر حمایتگر و ترمیم‌کننده نظام عدالت کیفری ایران کارآمد بوده و موفق عمل کرده است؟ این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی با استفاده از ابزار کتابخانه‌ای، بهره‌گیری از کتب و منابع معتبر حقوقی سعی در پاسخ‌گویی بر اساس دیدگاه افتراقی با کمک گرفتن از توجیه ضرورت دخالت سازمان‌های مردم‌نهاد و بنیادهای اجتماعی حامی دارد.

۱- شناسایی حقوق مبتنی بر نیازها، با رویکرد عدالت ترمیمی

کودکان و نوجوانان گروهی هستند که بیشترین میزان بزه‌دیدگی را تجربه کرده و در عین حال، کمترین احتمال را برای گزارش جنایات علیه خود دارند و مستحق حمایتگری بیشتری در نظام قضایی می‌باشند؛ با این حال، این حمایت اضافی، خطر نقض حقوق کودکان را به همراه دارد. این نگرانی در مورد نقض بالقوه حقوق کودکان به نام حمایت از آنها، منجر به ظهور عدالت ترمیمی در نظام حقوق کیفری شد که در اواسط دهه ۱۹۹۰ به عنوان یک فرآیند جایگزین یا تکمیل‌کننده در نظام عدالت کیفری محبوبیت پیدا کرد. عدالت ترمیمی مجموعه‌ای دقیق از حمایت‌های قانونی بوده و بر آن است تا ایمنی جوانان را در خانه، مدرسه و جامعه تضمین کند؛ با این حال آنها اغلب آسیب‌های بیشتری را در بطن نظام عدالت کیفری پاسخ‌گو در برابر خشونت‌گران که در رابطه با حمایت از بزه‌دیدگان زیر ۱۸ سال می‌باشد، تجربه

می‌کنند؛ به نحوی که محتمل است در این فرآیند بدون ترمیم کامل آسیب‌های جسمی و روانی، رها شوند؛ زیرا دامنه نیازها و خواسته‌های آنها در کنار منافع عالیه و حقوق در نظر گرفته نخواهد شد. برای شناسایی و احترام به حقوق کودکان و نوجوانان (که مشارکت جزئی از آن است)، آموزش افراد زیر ۱۸ سال و بزرگسالان لازم و ضروری می‌باشد.^۴ با توجه به حقوق و خواسته‌های کودکان و نوجوانان، نباید از الگوها و روندهای موجود که برای بزرگسالان تدوین گشته، برای این نوع از بزه‌دیدگان بهره برد؛ بلکه الگویی مبتنی بر توان‌بخشی و حفاظت از آنها مورد نیاز خواهد بود؛ زیرا پیچیدگی‌های بسیار زیاد مسائل حقوقی، ملاحظات روانی، کاستی‌های نظام عدالت کیفری و حتی محدودیت‌های ترمیمی، خود موجبات ناکارآمدی در عملکرد افتراقی را به همراه خواهد داشت. قدرت اعمال حقوق افراد زیر ۱۸ سال در دست والدین آنها بوده یا در شرایط خاص، دولت به عنوان والدین وارد عمل خواهد شد؛ اینکه والدین یا دولت و نهادهای وابسته به نمایندگی از کودکان و نوجوانان اقدام کنند این سؤال را ایجاد می‌کند که آیا آنها به نفع کودکان و نوجوانان عمل می‌کنند یا خیر؟^۵

به طور گسترده‌تر، عوامل اجتماعی مانند جنسیت، نژاد، فرهنگ و وضعیت اجتماعی - اقتصادی به شدت بر نحوه تجربه کودکان و نوجوانان بزه‌دیده و توانایی آنها برای بهبودی از آن تأثیر می‌گذارد. تاب‌آوری کودکانی^۶ که در محله‌های شهری فقیر و پرجمعیت اقلیت‌ها زندگی می‌کنند و با خشونت مکرر

4. Tali Gal, *Child Victims and Restorative Justice: A Needs-Rights Model* (United Kingdom: Oxford University Press, USA, 2012), 13.

5. Kelly Dobkins. Tali Gal: *Child Victims and Restorative Justice: A Needs-Rights Model J Youth Adolescence* (United Kingdom, Oxford University Press, USA, 2013), 156.

۶. تاب‌آوری به عنوان اطمینان فرد به توانایی‌هایش برای غلبه بر تنش، داشتن توانایی‌های مقابله‌ای، حرمت خود، ثبات عاطفی و ویژگی‌های فردی که حمایت اجتماعی از طرف دیگران را افزایش می‌دهد تعریف شده است. این سازه از جمله عواملی است که از بروز مشکلات روانی در میان جوانان و نوجوانان جلوگیری به عمل می‌آورد و آنها را از بروز اثرات روانی رویدادهای مشکل‌زا در امان نگاه می‌دارد. تاب‌آوری به عنوان منبعی برای تسهیل غلبه بر مصائب، مشکلات، مقاومت در برابر تنش و از بین بردن اثرات روانی آنها تعریف شده است. به بیان دیگر تاب‌آوری، سازگاری مثبت در واکنش به شرایط ناگوار است. البته تاب‌آوری، تنها پایداری در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدیدکننده نیست و حالتی انفعالی در رویارویی با شرایط خطرناک نمی‌باشد، بلکه مشارکت فعال و سازنده در محیط پیرامونی خود است. می‌توان گفت تاب‌آوری، توانمندی فرد در برقراری تعادل زیستی - روانی، در شرایط خطرناک است. افزون بر این، پژوهشگران بر این باورند که تاب‌آوری نوعی ترمیم خود با پیامدهای مثبت هیجانی، عاطفی و شناختی است.

نرگس‌السادات مرتضوی و نعمت‌اله یارالهی، «فراتحلیل رابطه بین تاب‌آوری و سلامت روان»، مجله اصول بهداشت روانی ۳ (۱۳۹۴)، ۱۷.

مواجه می‌شوند، احتمالاً متفاوت از کودکان طبقه متوسط است که خشونت جنسی را به صورت منحصر به فردی تجربه می‌کنند. شاید مهم‌تر از همه این باشد که خواسته‌های تک‌تک کودکان متفاوت است و بر این اساس نیازهای آنها را شکل می‌دهد که می‌توان گفت حداقل تا حدی مبتنی بر فرهنگ می‌باشند؛ بنابراین، نیازهای شناسایی شده ممکن است بنا به اطلاعات داده شده به قربانیان یا با توجه به زمان و مکان تغییر کند.^۷ از دیگر محدودیت‌های بحث نیازها، خطر بیش از حد پدرگرایی (پدرسالاری)،^۸ فقدان قدرت سیاسی^۹ و محوریت یافتن قضاوت‌های ارزشی^{۱۰} را می‌توان نام برد.^{۱۱} لازم به ذکر است «نیازهای» بیان شده در این قسمت، تنها بخشی از نیازهای اعطایی تأکید شده در قانون و قواعد حقوق بشر می‌باشد که کمتر در معرض انتقاد قرار دارند.

۱-۱- شناسایی نیازهای کودکان و نوجوانان بزه‌دیده جنسی

مرحله ورود آسیب یا شروع بزه‌دیدگی، مرحله واکنش یا پاسخ و تعدیل آن و مرحله حل و فصل با تجزیه و تحلیل، مراتب سه‌گانه تجربی جوانان است.^{۱۲} لزوم توجه به این مراحل برای روند بهبودی آنان ضروری بوده و به حقوق اعطاشده آنها از سوی جامعه و نظام حقوقی بستگی دارد که با مذاقه در این مراحل، می‌توان درصد درک و فهم خواسته و نیازهای بزه‌دیدگان زیر ۱۸ سال گام برداشت. لازم به ذکر است حقوق ایجادشده مبتنی بر نیازها، دو رکن مقابل هم نیستند؛ بلکه دو رکن تفکیک‌ناپذیر بوده و مکمل هم می‌باشند. پیوند میان نیازها و حقوق با یکدیگر خوشه‌هایی را شکل می‌دهند که نشان از روابط میان نیازها و حقوق با اصول حاکم جهت اقدام در محیط‌های عدالت ترمیمی است. «خوشه بهترین منافع» خواستار ارزیابی فردی از نیازهای کوتاه‌مدت و بلندمدت کودکان و نوجوانان و تنظیم برنامه جبران خسارت بر اساس نیازهای خاص آنها می‌باشد و «خوشه کنترل» با توجه به مشارکت متنوع

7. Mike Maguire. "The needs and rights of victims of crime". *Crime and justice*, 14(1991), 363; Joanna Shaplan & Hall Matthew. "What do we know about the effects of crime on victims?", *International Review of Victimology*, 14, 2(2007), 207.

8. Overpaternalism= the policy or practice on the part of people in positions of authority of restricting the freedom and responsibilities of those subordinate to them in the subordinates' supposed best interest.

9. lack of political power

10. Value judgment= an assessment of something as good or bad in terms of one's standards or priorities.

11. Mike Maguire, "Victims' needs and victim services-indications from research", *Victimology* 10, 1-4(1985), 539-540.

12. Bree Cook, Fiona David & Anna Grant, *Victims' needs, victims' rights: policies and programs for victims of crime in Australia* (Canberra: Australian Institute of Criminology, 1999), 281-291; Howard Zehr, *Changing lenses: a new focus for criminal justice* (Scottsdale, PA: Herald Press, 1990), 16.

و تکنیک‌های افزایش مشارکت (از جمله مشارکت نمایندگان به نیابت از افراد زیر ۱۸ سال) را پیشنهاد می‌کند. «خوشهٔ رویکرد عدالت» بر مبنای اصل برابری نیز مستلزم دسترسی برابر به برنامه‌های عدالت ترمیمی برای همه کودکان و نوجوانان بزه‌دیدهٔ جنسی با توجه به نیازهای خاص آنها است. در نهایت، «خوشهٔ ایمنی» که خواستار اطلاعات و فرآیندهای مناسب سن، نظارت مؤثر پس از فرآیند و ایمنی به عنوان پیش شرط و هدف اصلی فرآیند عدالت و ترمیم می‌باشد که نقطه شروعی برای ایجاد شیوه‌های ترمیمی مختص این قشر خواهد بود.^{۱۳}

۱-۱-۱- خوشهٔ بهترین منافع^{۱۴} (منافع عالی)^{۱۵}

اصل بهترین منافع، موضوع «مادهٔ ۳ پیمان نامهٔ حقوق کودک»^{۱۶} شاید محبوب‌ترین عبارت در اصطلاحات حمایت از کودکان باشد؛ اما در عمل، با اتهامات و اشکالات بسیاری روبه‌رو است. اهمیت آن در این است که به جای تکیه بر فرضیات کلی در مورد کودکان و نوجوانان در موقعیت‌های مختلف، وظیفه‌ای را ایجاد می‌کند که منافع هر کودک را به صورت فردی بررسی کند. با این حال، هنگامی که همین ماده

13. Gal, Child Victims and Restorative Justice: A Needs-Rights Model, op.cit., 83.

14. Best Interests Cluster

۱۵. موارد ذیل از جمله مهم‌ترین و رایج‌ترین منافع کودک تلقی می‌شود: نظرات کودک و حق آزادی بیان وی؛ - هویت کودک من جمله سن، جنس، تاریخچه شخصی و خانوادگی؛ - مراقب، نگهداری و امنیت کودک؛ - رفاه کودک؛ - محیط خانوادگی، روابط خانوادگی و تماس با اعضای خانواده؛ - ارتباطات اجتماعی کودک با بزرگسالان؛ - وضعیت‌های حساس نظیر خطرات پیشروی کودک و روش‌های محافظت از کودک و تقویت توانمندی وی؛ - توانایی‌های کودک؛ - حق بر سلامتی و تحصیل.

Committee on the Rights of the Child, General Comment 14 (2013), Chapter V.A.1, 2016.

فاطمه میثمی، آیدا آقاجانی رونقی و آرامش شهبازی، «بهترین منفعت کودک در حقوق بین‌الملل بشر و حقوق ایران تأملی در رویه و نظریه»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی ۲، ۲۴ (۱۳۹۹)، ۱۴۶.

۱۶. ماده ۳ پیمان نامه حقوق کودک:

۱ - در کلیه اقدامات مربوط به کودکان که توسط مؤسسات رفاه اجتماعی دولتی یا خصوصی، دادگاه‌ها، مقامات اجرایی یا نهادهای قانون‌گذار به عمل می‌آید، منافع عالی‌ه کودک باید از اهم ملاحظات باشد. ۲- کشورهای عضو متعهد می‌شوند حمایت و مراقبتی که برای رفاه کودک ضروری است را با توجه به حقوق و تکالیف والدین، سرپرستان قانونی، یا دیگر اشخاصی که قانوناً مسئول کودک هستند، تضمین نمایند و در این راستا کلیه اقدامات تقنینی و اجرایی الزام را به عمل آورند. ۳- کشورهای عضو اطمینان حاصل خواهند نمود که مؤسسات، خدمات و دستگاه‌های مسئول مراقبت و حمایت از کودکان، به ویژه در زمینه‌های ایمنی و بهداشت، از نظر تعداد، کارآزموده بودن کارکنان و نیز نظارت شایسته، با معیارهایی که توسط مقامات واجد صلاحیت مقرر گردیده است، منطبق باشند.

The United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC).pdf (unicef.org)

بدون درک دیدگاه‌ها و تجربیات کودک به کار می‌رود، می‌تواند در تضاد با خواسته‌های کودکان استفاده شود و می‌تواند منجر به پدرسالاری بیش از حد و اقتدارگرایی بزرگ‌سالان شود. بر این اساس، اصل بهترین منافع باید به نحوی تفسیر شود تا احترام واقعی برای افراد زیر ۱۸ سال، نظرات و احساسات آنها را به صورت واقعی در بر گیرد.^{۱۷} بنابراین، نیاز به ارتقای اصول حمایتی از کودکان و نوجوانان در فرآیند رسیدگی که مرتبط با توانمندسازی و ایمن‌سازی است «خوشه منافع عالی» در حوزه عدالت ترمیمی را شکل می‌دهد. این امر شامل یافته‌هایی در مورد نیاز به شبکه‌های پشتیبانی، پذیرش اجتماعی، اعتبارسنجی و جبران خسارت است. سیفگ کرنکه^{۱۸} در مورد اهمیت متغیر شبکه‌های حمایتی مختلف برای بزه‌دیده‌شناسی توسعه‌گرا صحبت می‌کند^{۱۹} که نشان‌دهنده همبستگی بین مشارکت اجتماعی و کاهش پیامدهای پس از آسیب است. احمد و همکاران^{۲۰} بیان می‌دارند که بزه‌دیدگان می‌توانند از تأیید رفتار و احساسات خود توسط دیگران بهره برده و احساس تنهایی و قربانی بودن را تا حدودی تسلی بخشند؛^{۲۱} ناگفته نماند که در کنار حمایت‌های معنوی، جبران خسارت مادی نیز برای بزه‌دیدگان دارای اهمیت ویژه‌ای است.^{۲۲} مطالب بیان شده، به روشنی با فرآیند درمان و بازپروری کودکان و نوجوانان بزه‌دیده مرتبط بوده و جزئیات و معانی ملموسی را برای این اصل حقوق بشر که همان شناسایی نیازها و حقوق آنها است، ارائه می‌دهند؛ زیرا با نگرش و مذاقه در شناسایی منافع عالی ناشی از حقوق - نیاز، علاوه بر فراهم آوردن موجبات رشد بزه‌دیده شناسی توسعه‌گرا، می‌توان به توسعه جریان احترام به نیازها و خواسته‌های افراد زیر ۱۸ سال گام برداشت.

۱-۱-۲- خوشه کنترل^{۲۳}

نیازهای کودکان و نوجوانان که هم‌سو با هر سه اصل حقوق بشر مشارکت، منافع عالی و توان‌بخشی می‌باشند، می‌توانند به طور بالقوه اثر مثبتی در فرآیند درمان، بهزیستی و بهبودی بزه‌دیدگان ایفا کنند.^{۲۴}

17. R. Hodgkin & Newell, P., *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* (New York: UNICEF, 2002).

18. Seiffge-Krenke

19. Maercker & Muller

20. Ahmed & Harris & Braithwaite.

21. Dancig, Rosenberg, Hadar & Tali Gal, "Restorative criminal justice". *Cardozo L Review* 34(2012), 2317.

22. Heather Strang, *Repair or revenge: victims and restorative justice*. (Oxford: Clarendon Press, 2002), 206; Zehr, op.cit, 206.

23. Control Cluster

24. Philip Brickman et al., "Models of helping and coping". *American Psychologist*, 37, 4(1982), 374;

نباید از نظر دور داشت که اتخاذ تصمیم نسبت به بزه‌کار توسط بزه‌دیده نیز می‌تواند (تحت عنوان تصمیم‌گیری فعال) نتایج مثبت مشابهی را به همراه آورد؛ بنابراین، احساس قدرت و مشارکت بزه‌دیده در جریان دادرسی (البته با در نظر گرفتن سن و توانایی آنها) می‌تواند علاوه بر ارتقای منافع عالیۀ کودکان و نوجوانان، موجبات تقویت توانمندسازی آنها را نیز فراهم آورد. با توجه به برخی یافته‌ها (خارج از فرآیند جنایی)، قدرت کنترل‌گری کودکان و نوجوانان علاوه بر آنکه به عنوان یک سازکار واکنشی در نظر گرفته شده، ممکن است در برخی شرایط مضر باشد؛^{۲۵} به عبارت دیگر، در شرایطی که مشارکت کودکان و نوجوانان به دلیل عدم آمادگی کافی یا عدم تمایل بزرگسالان به جدی گرفتن دیدگاه‌های آنها بی‌فایده جلوه کند، ممکن است به وضعیتی غیرقابل کنترل منجر شود (یعنی مشارکت و مداخله‌گری خود را صوری و نمایشی یا بی‌اثر قلمداد کنند) که باعث احساس سرخوردگی و ناامیدی بیش‌ازپیش از دیدگاه افراد زیر ۱۸ سال تلقی می‌شود.^{۲۶} به همین خاطر تلاش برای تأثیرگذاری بر فرآیند نه‌تنها بیهوده بوده بلکه ورود به آن ممکن است آسیب بیشتری را بر آنها تحمیل کند.

سایر مفاهیم روانی-اجتماعی از جمله تعامل مستقیم با مرتکب، عذرخواهی، بخشش و بحث گروهی که ارتباط نزدیکی با اصول حقوق بشر (مشارکت، منافع عالیۀ و توانمندسازی) دارند، امکان پرسش و پاسخ را فراهم آورده و شاید قربانیان، درک بهتری از آنچه رخ داده شده را به دست آورند.^{۲۷} مشارکت فعال بزه‌کار نیز پیش‌شرطی برای تعامل رو در رو و عذرخواهی واقعی و داوطلبانه از سوی فرد متخلف و بخشش توسط بزه‌دیده است که تأثیرات مثبتی بر تأمین منافع و نیازهای بزه‌دیدگان دارد.^{۲۸} علاوه بر این،

-
- Frazier Patricia. "Perceived Control and Distress Following Sexual Assault: A Longitudinal Test of a New Model". *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 6 (2003), 1266; Richard S. Lazarus & Susan Folkman, *Stress, appraisal, and coping*. (Ukraine: Springer Publishing Company, 1984): 66-171.
25. Anne Graham, Robyn Fitzgerald & Judith Cashmore, "Professionals Conceptions of Children, Childhood and Participation in an Australian Family Relationship Services Sector Organization". *International Perspectives and Empirical Findings on Child Participation: From Social Exclusion to Child-Inclusive Policies*, 10(2015), 6. Accessed Nov1, 2022.
- 26 David A. Langer, Edith Chen & Janet D. Luhmann, "Attributions and Coping in Children's Pain Experiences". *Journal of Pediatric Psychology*, 30, 7(2005), 615-622.
27. Richard S. Lazarus, "Toward better research on stress and coping". *American Psychologist*, 55, 6(2000), 665-673.; Joseph Murray, "Children and Loss" (Children and Crime: Victims and Offenders, Brisbane; Parkroyal Hotel, 17-18 June 1999);
28. Carrie J. Petrucci, "Apology in the criminal justice setting: Evidence for including apology as an additional component in the legal system," *Behavioral Sciences & the Law*, 20, 4 (2002):357.
- . Lee Taft, "Apology Subverted: The Commodification of Apology". *The Yale Law Journal*, 109, 5(2000), 1138. Accessed Nov1. 2022. Doi: 10. 2307.

مشارکت فعال و اثرگذار قربانیان از جمله ملاقات با دیگران و شرکت در یک بحث گروهی، موجب رهایی از خودسرزنی و مرتفع ساختن احساس شرم و گناه حاصل از جرم ارتكابی خواهد شد.^{۲۹} همان‌طور که کالینز^{۳۰} توضیح می‌دهد، شرکت در یک نشست گروهی مثبت می‌تواند احساس تعلق ایجاد کرده و احساسات منفی را به احساسات مثبت‌تر تبدیل کند. به طور خلاصه خوشه کنترل بر اهمیت مشارکت در تصمیم‌گیری و گوش دادن به نظرات کودکان و نوجوانان طی فرآیند پیش رو تأکید داشته و با پیشنهاد گزینه‌های متنوع مشارکتی (متناسب با سن، توانایی درک و ...) و توسعه تکنیک‌های توانمندسازی، سعی در پاسخ‌گویی به نیازهای بزه‌دیدگان زیر ۱۸ سال دارد.

۱-۳-۱- خوشه رویکرد عادلانه^{۳۱}

این خوشه به انتظارات، نیاز و خواسته‌های کودکان نوجوانان در روند دادرسی اشاره دارد. جوانان انتظار دارند تا مجریان نظام عدالت کیفری، صدای آنها را شنیده و در بیان اظهاراتشان به مثابه یک فرد بزرگسال جدی گرفته شوند، همچنین مداخله و شرکت آنها در این روند به عنوان عنصری تأثیرگذار محسوب گردد. بر این اساس داشتن حس کنترل در کنار مشارکت بر فرآیند، بخش مهمی از «رویکرد عدالت» در نظر گرفته می‌شود؛ اما فراتر از مشارکت داشتن، کودکان از رویکرد عدالت به دو اصل حقوق بشری یعنی برابری و بازپروری پیوند می‌خورد که همین امر منتج به دریافت نظرات و فهم متفاوت کودکان از درک رویکرد عدالت می‌باشد. به عنوان مثال در مطالعات انجام‌یافته توسط لارنس،^{۳۲} مشارکت و حس کنترل بر فرآیند به عنوان عنصر اصلی از رویکرد عدالت قلمداد نشده^{۳۳} در حالی که در مطالعات

t D. Enright & Bruce A. Kittle, "Forgiveness in Psychology and Law: The Meeting of Moral Development and Restorative Justice". *Fordham Urban Law Journal*, 27, no. 5(2000), 1621-?. Available at: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ulj/vol27/iss5/16Sardina & Ackerman>, "Restorative Justice

29. G. Fine & Herman, *Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence* (New York: Basic Books, 1994), ix, 268; Eliza Ahmed, Nathan Harris, John BraithwaiteJ & Valerie Braithwaite, *Shame management through reintegration*. (UK: Cambridge Criminology University Press, 2001), 85; Andreas Maercker & Julia Müller, "Social acknowledgment as a victim or survivor: a scale to measure a recovery factor of PTSD". *J Trauma Stress*, 17 4(2004), 79-85. Accessed August, 2004.

30. Collins

31. Procedural Justice

32. Lawrence

33. Neil Lawrence, "Gaussian process latent variable models for visualisation of high dimensional data". *Advances in neural information processing systems* 16(2003),8.

صورت گرفته توسط ملتون،^{۳۴} به عنوان یک مؤلفه اصلی از رویکرد عدالت ذکر شده است. گراهام و فیتزجرالد،^{۳۵} در تحقیق خود دوگانگی را از تجارب کودکان در مورد مشارکتشان آشکار کردند که عبارتند از: ترس مواجهه با موضوعی که در ارتباط با آنها است، در کنار تمایل به مشارکت و مداخله‌گری برای تصمیم‌گیری در موضوع مطروحه.^{۳۶}

علی‌رغم این یافته‌های متفاوت، محققان توافق دارند که مشارکت منصفانه لازمه هر فرآیندی است. مهارتی اکتسابی که نیاز به یادگیری و تمرین مستمر دارد؛ در غیر این صورت بی‌فایده خواهد بود. اگر کودکان و نوجوانان دریابند که مشارکت آنها جنبه نمایشی (صوری) داشته و رویکرد عدالت در حقوق مشارکتی آنها رعایت نشده است، عدم همکاری را ترجیح دهند.^{۳۷} رویکرد عدالت (به دلیل ظرفیت توانایی) به توان بخشی در حمایت از بزهدیدگان و اصل برابری (از طریق بی‌طرفی، سازگاری و احترام) به عنوان مؤلفه‌ای مهم در اجرای یک نظام مبتنی بر عدالت برای کودکان و نوجوانان محسوب می‌شود.^{۳۸}

۱-۱-۴- خوشه ایمنی^{۳۹}

با مطالعات انجام‌یافته در حوزه بزهدیده‌شناسی افتراقی، می‌توان به درک وظایف رشدی^{۴۰} مرتبط با سن (تأثیر سن بر اهمیت حمایت خانواده، همسالان و جامعه از کودکان بزهدیده) و همچنین بر تفاوت در سازکارهای واکنشی کودکان نسبت به جرائم پی برد.^{۴۱} علاوه بر این، داده‌های جمع‌آوری‌شده توسط بریر

34. Gary B. Melton, Gail S Goodman & Murray Levine, "the best evidence produces the best law." *Law and Human Behavior*; 16, 2(1992), 244-251.

35. Graham and Fitzgerald

36. Anne Graham, & Robyn Fitzgerald. *Taking account of the "to and fro" of children's experiences in family law*". (Childhoods Aug 01, 2006 Conference).

37. Anne Stafford et al., "Having a say": children and young people talk about consultation". *Children & Society*, 17, 5(2003), 367.

38. Zehr, op.cit, 28.

39. Protection Cluster

۴۰. «تکلیف رشدی» را امور یا تکالیفی تعریف می‌کند که در هر مرحله زندگی از فرد انتظار داریم آنها را با موفقیت انجام دهد که در این صورت، تکالیف بعدی را با موفقیت انجام خواهد داد و احساس خوشبختی خواهد کرد وگرنه با ناکامی مواجه خواهد شد و انجام دادن تکالیف مراحل بعدی برای شخص دشوار خواهد بود.

Havighurst's Developmental Task Theory - Practical Psychology (practicalpie.com);

41. David Finkelhor & Jennifer Dzuiba-Leatherman, "Victimization of children". *American Psychologist*, 49, 3(1994), 173-175; David Finkelhor, *Childhood Victimization: Violence, Crime, and Abuse in the Lives of Young People* (New York: Oxford Academic, 2008); David Finkelhor & Kendall-Tackett Kathy, "A developmental perspective on the childhood impact of crime, abuse, and violent victimization", edited by in D. Cicchetti & S. L. Toth, *Developmental perspectives on trauma: theory,*

و ایبوت^{۴۲} تأثیر رفتاری، شناختی و عاطفی جرم را بر کودکان در سنین مختلف روشن می‌کند. این حقایق همگی می‌توانند برای رسیدگی بهتر به نیازهای منحصر به فرد کودکان در سطوح مختلف رشدی که در معرض خطر بزه‌دیدگی هستند یا بزه‌دیده سابق بودند، مفید باشد. به عنوان مثال، اگر علائم پریشانی در مراحل اولیه شناسایی شوند، ممکن است کودکان در برابر سوءاستفاده بیشتر محافظت و ایمن شوند.^{۴۳} همچنین می‌توان از بزه‌دیدگی ثانویه در طول فرآیند دادرسی بر اساس دانش مربوط به ترس‌ها، ظرفیت‌ها و مشکلات آمیخته به سن کودکان به طور مؤثرتری پیشگیری کرد.^{۴۴} البته نباید از شرایط ویژه کودکان و نوجوانان از جمله جنسیت، بیماری، معلولیت‌ها، مهاجرت و برخی دیگر از محدودیت‌های آنها غافل ماند که بی‌شک برای داشتن یک دادرسی منصفانه و عادلانه باید لحاظ شوند. در نهایت، با توجه به یافته‌های مربوط به فراگیری و شدت تأثیرات عوامل خاص بیان‌شده، پیشنهاد می‌شود که در جدی گرفتن و برقراری عدالت بیشتر تلاش شود تا همانند کودکان عادی فارغ از بزه‌دیدگی مستقیم یا غیرمستقیم بودن، از خدمات حفاظتی و توان‌بخشی برای پاسخ به نیازهای خود بهترین بهره را ببرند.

۱-۲- حقوق کودکان و نوجوانان بزه‌دیده جنسی در نظام عدالت کیفری

پیچیدگی‌های بسیار زیاد مسائل حقوقی و ملاحظات از سویی و کاستی‌های نظام عدالت کیفری و حتی محدودیت‌های ترمیمی از سوی دیگر، موجبات ناکارآمدی در اجرای سیاست جنایی افتراقی را به همراه دارد. کودکان و نوجوانان همانند هر شخص دیگری از حقوق اولیه انسانی برخوردارند، اما استفاده از این حقوق همیشگی نیست. نظام عدالت کیفری بر پایه نظم عمومی و جامعه بنا گشته که نقطه قوت آن حمایتگری می‌باشد. لکن در تأمین نیازها و خواسته‌های کودکان و نوجوانان و نحوه حمایتگری از آنان همچنان با کمبودهایی همراه است؛ از جمله نحوه مشارکت دادن بزه‌دیدگان زیر ۱۸ سال در فرآیند عدالت کیفری برای کاهش فشار روانی و رفتاری (چه در بلندمدت یا کوتاه‌مدت) ناشی از مداخله آنها^{۴۵} از جمله این کاستی‌ها می‌باشد؛ زیرا احتمال تجربه اضطراب، استرس‌های مرتبط با جرائم در بین خانواده،

research, and intervention (New York: University of Rochester Press, 1997), 22-23.

42. Briere and Elliot

43. Susan Vig & Ruth Kaminer. "Maltreatment and developmental disabilities in children", *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 14, 4(2002), 371-386; Joan R. Petersilia, "Crime victims with developmental disabilities: A review essay". *Criminal justice and behavior*, 28, 6(2001), 655-694.

44. Finkelhor, op.cit, 91.

45. Tali Gal, "Setting Standards for Child-Inclusive Restorative Justice", *Family Court Review* 59(2021), 62-63.

افزایش پربشانی و تغییرات روحی ناشی از جرائم جنسی در کودک یا نوجوان وجود دارد. بر این اساس جلوگیری از گفتگوی مستقیم متهم با کودک و نوجوان، استفاده از محیط یا مکان خاص، ضبط ویدئویی از مصاحبه‌های اولیه در کاهش این جبر وارد بر آنها اثر مطلوب‌تری را به همراه خواهد داشت.^{۴۶}

لازم به ذکر است که این تجارب مختص فرآیند دادرسی نبوده و در اجرای برنامه‌های عدالت ترمیمی از جمله کنفرانس‌ها، نشست‌ها و محافل نیز می‌تواند نگرانی‌هایی از باب بزه‌دیدگی ثانویه، تحمیل سکوت توسط بزرگسالان در اجرای برنامه، تحت جبر واقع شدن کودکان برای بخشش و ملاحظات ویژه برای موارد کودک‌آزاری جنسی نیز وجود داشته باشد. هدف عدالت ترمیمی این است که دیدگاه افراد زیر ۱۸ سال را در اولویت رسیدگی به نیازها قرار دهد. با استفاده از گزینه‌های مختلف عدالت ترمیمی، می‌توان برنامه‌ای برای کودک در سطح فردی ایجاد کرد تا بهترین منافع کودک را تأمین و در عین حال به کودک اجازه دهد تا در این فرآیند صدای خود را داشته باشد.^{۴۷} شایان ذکر است که با وجود همه امکانات و تدابیر در روند دادرسی، احتمال عدم رضایت‌بخشی نسبت به تأمین حقوق و نیازهای آنان همچنان وجود دارد؛ زیرا توان‌بخشی و بهترین منافع در فرآیند عدالت کیفری نقش پررنگی را نداشته و مشارکت بزه‌دیدگان جنسی زیر ۱۸ سال محدود و مشکل‌ساز می‌باشد و چه‌بسا جنبه‌های مهم در گسترش حقوق آنها نیز نادیده گرفته می‌شود. به دیگر سخن احترام به نیازها و حقوق کودکان بزه‌دیده نه تنها نحوه واکنش به بزه‌دیدگی دوران کودکی را بهبود می‌بخشد، بلکه می‌تواند موجب کاهش چشمگیر بزه‌دیدگی‌های کودکان و نوجوانان نیز گردد. برای جبران این موضوع هشت دستورالعمل مطابق با کنوانسیون کودک می‌توان جهت تأمین و حمایت حداکثری از کودکان و نوجوانان به شرح ذیل بیان داشت:

- ۱- کل‌نگری یعنی نگاهی جامع بر بخش‌های زندگی کودکان و نوجوانان به عنوان یک مسئله مهم و اساسی؛
- ۲- طراحی و تطبیق فرآیند مختص به هر پرونده با توجه به نیازها - حقوق خاص کودک قربانی؛
- ۳- مشارکت کودکان و نوجوانان در فرآیندهای ترمیمی؛
- ۴- مشارکت فارغ از هر نوع محدودیت به عنوان یک حق همیشگی و قابل انتخاب؛
- ۵- اجازه به بیان شرح ماوقع با زبان خود؛
- ۶- آموزش و تمرین با کودکان و نوجوانان برای حمایت‌گری و پیگیری حداکثری با توجه به دانش

46. Dobkins, op.cit., 156.

47. Tali Gal, "Restorative Child Protection", *Law & Society: Family Law, Relations & Dispute Resolution eJournal* 23 (2015): accessed November 23, 2015.

مبتنی بر تمایل زیر ۱۸ ساله بر تمایل آنها به ریسک‌پذیری؛

۷- هدف قرار دادن نقش فرآیند ترمیمی، در پرتو آموزش و شفافبخشی؛

۸- حمایت از توانمندسازی به اهمیت یافتن راه‌هایی برای تقویت موقعیت کودکان در فرآیند ترمیم از طریق استفاده از حامیان ویژه، در عین خودداری از ساکت کردن یا ناتوان کردن آنها از طریق بیان نظراتشان از جانب حامیان.^{۴۸}

با توجه به این هشت مورد بیان‌شده، نه تنها حقوق و نیازهای کودکان و نوجوانان بزه‌دیده باید در هر مورد به طور کلی مورد توجه قرار گیرد بلکه نگاه کل‌نگری نشان می‌دهد که نباید با بزه‌دیدگان زیر ۱۸ سال به عنوان مفهومی و کلیشه‌ای از قربانیان برخورد کرد و باید به عنوان یک انسان کامل با تمام نقاط قوت و ضعف، علایق، آرزوها و ... رفتار شود.

این یافته‌های اولیه، همراه با دستورالعمل‌های چهارچوب حقوق بشر (حقوقی که کودک و نوجوان به مثابه یک فرد بزرگسال باید داشته باشد)، می‌تواند به عنوان نقطه شروعی برای بررسی‌های تجربی بیشتر در مورد نیازهای مختلف کودکان بزه‌دیده استفاده شود. واضح است که تطابق بین نیازهای روانی - اجتماعی خاص و اصول مختلف حقوق بشر اگر اجباری نباشد، هرگز مشروعیتی در شناسایی و اجرایی شدن پیدا نخواهند کرد.

۲- رویکرد قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در حمایت حداکثری از بزه‌دیدگان جنسی زیر ۱۸ سال

ضرورت حمایت از بزه‌دیدگان جرائم جنسی و نقش آنان در بازدارندگی و تحقق عدالت اجتماعی بر کسی پوشیده نیست. حال لازم است تا بعد از شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای ضروری بزه‌دیدگان به دنبال ارائه راهکار و اتخاذ سیاست‌های تقنینی کاربردی در خصوص حمایتگری از آنها بود. گستره این حمایت مشمول همه افراد، فارغ از هر نوع ملیت، رنگ و نژاد است. در عمل این‌گونه حمایت‌ها موجب می‌شود که بزه‌دیدگان، اقتدار و هویت خویش را که در رویارویی با جرم از دست داده‌اند را باز پس گیرند. همچنین موجبات رهایی بزه‌دیده از تأملات روحی، افسردگی‌های اجتماعی و جلوگیری از تکرار بزه‌دیدگی را شده است و از امکان هرگونه آسیب به خود یا انتقام‌جویی‌های فردی ممانعت به عمل می‌آورد.

رویکرد و واکنش دستگاه قضایی هر کشوری به طور کامل وابسته به دیدگاه قانون‌گذاران آن کشور

48. Tali Gal., Child Victims and Restorative Justice: A Needs-Rights Model, op.cit., 206.

می‌باشد. به عبارتی حدود تمامی اختیارات و وظایف قضات وابسته به مواد قانونی بوده و خروج از آن، قاضی را با ضمانت اجرا و عدم حمایت قانونی مواجه می‌نماید. نکته اساسی آنکه اگر سیاست جنایی تقنینی دولتی قاطعانه در خصوص مقابله با جرمی پیش‌بینی کرده باشد دستگاه قضایی واکنش مناسب با آن جرم برخوردار خواهد بود؛ بنابراین می‌توان سیاست جنایی قضایی را این‌گونه تعریف نمود که: سیاست جنایی که در تصمیم‌ها و عملکردهای محاکم دادگستری هر کشوری منعکس می‌باشد.^{۴۹} مقنن به تبیین مبانی کلی نظام کیفری یک جامعه پرداخته و تفسیر و تطبیق آن را در موارد خاص به قضات محاکم واگذار نموده است. لذا سیاست جنایی قضایی یعنی سیاست جنایی تقنینی هر کشوری آن‌گونه که مورد برداشت، تفسیر و عمل قضات قرار می‌گیرد.^{۵۰} در قبال جوانان بزه‌دیده، دو رویکرد افتراقی ماهوی، نقش بسیار مهمی دارند، نخست، بازاندیشی در مفهوم و قلمرو بزه‌دیدگی که باید به کودک یا نوجوان، تنها به عنوان بزه‌دیده نگاه کرد. این همان رویکردی است که پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در خصوص فروش، فحشا و هرزنگاری کودکان مصوب سال ۲۰۰۰ داشته است.^{۵۱} دوم، جرم‌انگاری و تشدید کیفر؛ ق. ح. ا. ن. نگرش دو سویه «بزه‌کار- بزه‌دیده» را در رفتارهای توأم با رضایت افراد زیر ۱۸ سال در نظر گرفته و آنان را مشمول مجازات می‌داند ولی تشدید مجازات را در مورد آنها منتفی دانسته است.^{۵۲} جرم‌انگاری مستقل و تشدید کیفرگزینی نسبت به جرائم علیه افراد زیر ۱۸ سال، جنبه بازدارنده و پیشگیرانه جرائم علیه این گروه را تقویت می‌نماید.^{۵۳} احتمال افشای بزه‌دیدگی جنسی کودکان و نوجوانان، بسیار کم و درمان آسیب‌های وارده نیز بسیار مشکل است؛ بنابراین پیشگیری از

۴۹. حمید آشنا، جرائم مبتنی بر جنسیت در سیاست جنایی ایران و اسناد بین‌المللی، چاپ اول (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۶)، ۱۴۰.

۵۰. مهدی خلیلی، «قابلیت‌های عدالت ترمیمی در زمینه تعرض‌های جنسی» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۹)، ۶۷.

۵۱. بهرام جعفری، «جلوه‌های سیاست افتراقی کیفری در قبال کودکان بزه‌دیده با نگاهی به قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹»، نشریه حقوق کودک ۶ (۱۳۹۹)، ۷۴؛ جواد نیکبختی، غلامرضا محمدنسل و بهروز گلپایگانی، «بررسی تطبیقی قانون حمایت از اطفال و نوجوانان در برابر هرزنگاری و پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک»، مجله علمی پژوهشی حقوق پزشکی ۱۴ (۱۳۹۹)، ۱۲۹.

۵۲. معصومه معارفوند، نازنین تدین و غزاله مسعودی، کودک‌آزاری جنسی (تهران: انتشارات روزنه، ۱۳۹۸)، ۸۰.

۵۳. رضا اسلامی و سیده سارا میریان، «بردگی جنسی کودکان و سازکارهای مقابله با آن در نظام بین‌المللی حقوق بشر و حقوق ایران»، پژوهشنامه حقوق کیفری ۱۱ (۱۳۹۴)، ۳۰.

بزه جنسی، یکی از راه‌های جلوگیری از آسیب‌های حاصله و تجدید در بزه‌دیدگی است.^{۵۴} به همین دلیل ماده ۱۹ کنوانسیون فوق‌الذکر، فهرستی از فعالیت‌هایی که دولت‌ها باید انجام دهند تا از ورود آسیب‌هایی که ممکن است بر اثر شرایط محیطی یا بدسرپرستی به افراد زیر ۱۸ سال، وارد شود جلوگیری نمایند را ذکر کرده است.^{۵۵}

قانون‌گذار ایران نیز به پیروی از این ماده کنوانسیون، در موارد ۱۷^{۵۶} و ۳۳^{۵۷} (در راستای ماده

۵۴. معارف‌وند، تدین و مسعودی، پیشین، ۸۲.

۵۵. ماده ۱۹ کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۵۹:

۱- کشورهای طرف کنوانسیون تمام اقدامات قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی را در جهت حمایت از کودک در برابر تمام اشکال خشونت‌های جسمی و روحی، آسیب‌رسانی یا سوءاستفاده، بی‌توجهی یا رفتار سهل‌انگارانه، بدرفتاری یا استثمار من‌جمله سوءاستفاده‌های جنسی در چینی که کودک تحت مراقبت والدین یا قیم‌های قانونی یا هر شخص دیگری قرار دارد، به عمل خواهند آورد. ۲- این‌گونه اقدامات حمایتی در موارد مقتضی باید شامل اقدامات مؤثر برای ایجاد برنامه‌های اجتماعی در جهت فراهم آوردن حمایت‌های لازمه از کودک و کسانی که مسئول مراقبت از وی می‌باشند و نیز حمایت در برابر سایر اشکال محدودیت‌ها و نیز برای شناسایی گزارش، رجوع، تحقیق، رفتار و پیگیری موارد بدرفتاری‌هایی که قبلاً ذکر شده و نیز برای درگیری‌های قضایی باشد.

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/92374>

۵۶. ماده ۱۷ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ - هر کس از وقوع جرم یا شروع به آن یا خطر شدید و قریب‌الوقوع علیه طفل یا نوجوانی مطلع بوده یا شاهد وقوع آن باشد و با وجود توانایی اعلام و گزارش به مقامات یا مراجع صلاحیت‌دار و کمک طلبیدن از آنها از این امر خودداری کند یا در صورت عدم دسترسی به این مقامات و مراجع و یا عدم تأثیر دخالت آنها در رفع تجاوز و خطر، از اقدامات فوری و متناسب برای جلوگیری از وقوع خطر و یا تشدید نتیجه آن امتناع کند، مشروط بر اینکه با این اقدام، خطری مشابه یا شدیدتر و یا خطر کمتر قابل توجهی متوجه خود او یا دیگران نشود، به یکی از مجازات‌های درجه شش قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود.

تبصره- اگر مرتکب جرم مذکور در این ماده از افرادی باشد که مطابق قوانین و مقررات و یا بر حسب وظیفه شغلی مکلف به اعلام، گزارش یا کمک می‌باشند و یا به اقتضای حرفه خود می‌توانند کمک مؤثری کنند، به دو یا هر سه مجازات درجه شش قانون مجازات اسلامی و حسب مورد به انفصال موقت از خدمات دولتی یا عمومی یا محرومیت از فعالیت در آن حرفه به مدت شش ماه تا دو سال محکوم می‌شود.

۵۷. ماده ۳۳ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ - هر گاه خطر شدید و قریب‌الوقوعی طفل یا نوجوان را تهدید کند یا به سبب وضعیت مخاطره‌آمیز موضوع ماده (۳) این قانون وقوع جرم، محتمل باشد، مددکاران اجتماعی به‌زیستی یا واحد حمایت دادگستری و ضابطان دادگستری مکلفند فوری و در حدود وظایف و اختیارات قانونی، تدابیر و اقدامات لازم را در صورت امکان با مشارکت و همکاری والدین، اولیاء و یا سرپرستان قانونی طفل و نوجوان جهت رفع خطر، کاهش آسیب و پیشگیری از وقوع جرم انجام داده و در موارد ضروری وی را از محیط خطر دور کرده و با تشخیص و زیر نظر مددکار

واحد^{۵۸} قانون مجازات خودداری از کمک به مصدومان و رفع مخاطرات جانی مصوب ۱۳۵۴) ق. ج. ا. ن. افرادی را که از وقوع یا احتمال وقوع جرم نسبت به افراد زیر ۱۸ سال اطلاع دارند موظف به گزارش به مراجع ذی‌ربط و در صورت لزوم دخالت برای جلوگیری از آن (در صورتی که برای خود آنها خطری در بر نداشته باشد) نموده که این نگاه نسبت به بزه‌دیدگی کودکان در مقایسه با گذشته، قابل تحسین است.

۲-۱- تدابیر کنشی و واکنشی در حمایت از بزه‌دیدگاه جنسی زیر ۱۸ سال

در نظام حقوقی ایران تا پیش از تصویب قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، جلوه‌هایی کم‌رنگ و پراکنده از اتخاذ سیاست‌های افتراقی در قبال کودکان بزه‌دیده در قوانین جزایی عام و خاص و مقررات دادرسی کیفری، قابل مشاهده بوده است؛ اما قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ با تغلیظ نگاه نظارت‌محور و توسعه ابزارهای حمایتی در قبال بزه‌دیدگان، کاربست‌های ماهوی و شکلی ع디ده‌ای را در مورد بزه‌دیدگان زیر ۱۸ سال مورد اشعار قرار داده است. از جمله نوآوری‌های این قانون، استفاده حداکثری از ظرفیت سازمان‌های دولتی در پیشگیری از کودک‌آزاری، شناسایی و حمایت قانونی از کودکان و نوجوانان در معرض خطر بزه‌دیدگی و بازتعریف آسیب‌های فراروی کودکان و نوجوانان می‌باشد. جرم‌انگاری مستقل و تشدید کیفرگزینی نسبت به جرائم علیه افراد زیر ۱۸ سال، جنبه بازدارنده و پیشگیرانه جرائم علیه این گروه را تقویت می‌نماید.^{۵۹} احتمال افشای بزه‌دیدگی جنسی کودکان و نوجوانان،

اجتماعی به مراکز بهزیستی یا سایر مراکز مربوط منتقل کنند و گزارش موضوع و اقدامات خود را حداکثر ظرف مدت دوازده ساعت به اطلاع دادستان برسانند.

۵۸. ماده واحده قانون مجازات خودداری از کمک به مصدومین و رفع مخاطرات جانی مصوب ۱۳۵۴:

۱- هر کس شخص یا اشخاصی را در معرض خطر جانی مشاهده کند و بتواند با اقدام فوری خود یا کمک طلبیدن از دیگران یا اعلام فوری به مراجع یا مقامات صلاحیت‌دار از وقوع خطر یا تشدید نتیجه آن جلوگیری کند بدون اینکه با این اقدام خطری متوجه خود او یا دیگران شود و با وجود استمداد یا دلالت اوضاع و احوال بر ضرورت کمک از اقدام به این امر خودداری نماید. به حبس جنحه‌ای تا یک سال و یا جزای نقدی تا پنجاه هزار ریال محکوم خواهد شد. در این مورد اگر مرتکب از کسانی باشد که به اقتضای حرفه خود می‌توانسته کمک مؤثری بنماید به حبس جنحه‌ای از سه ماه تا دو سال یا جزای نقدی از ده هزار ریال تا یکصد هزار ریال محکوم خواهد شد. مسئولان مراکز درمانی اعم از دولتی یا خصوصی که از پذیرفتن شخص آسیب‌دیده و اقدام به درمان او یا کمک‌های اولیه امتناع نمایند به حداکثر مجازات ذکر شده محکوم می‌شوند. نحوه تأمین هزینه درمان این قبیل بیماران و سایر مسائل مربوط به موجب آیین‌نامه‌ای است که به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

۵۹. اسلامی و میریان، پیشین، ۳۰.

بسیار کم و درمان آسیب‌های وارده نیز بسیار مشکل است؛ بنابراین پیشگیری از بزه جنسی، بهترین راه برای جلوگیری از آسیب‌های حاصله است.^{۶۰} گام نخست در راستای حمایت از کودکان بزه‌دیده و در معرض خطر، تسهیل شناسایی آنها جهت اعمال تدابیر پیشگیرانه و حمایتی است.^{۶۱} اگرچه تمامی کودکان و نوجوانان، بیش از بزرگسالان در معرض خطر بزه‌دیدگی قرار دارند، گروهی از آنها به دلایلی نظیر شرایط زندگی، بیماری یا اعتیاد سرپرست، شرایط محیط کار یا زندگی، بیش از دیگران در خطر بزه‌دیدگی یا حتی بزه‌کاری هستند که به این گروه، «کودکان در معرض خطر» یا «کودکان آسیب‌پذیر» گویند.^{۶۲} می‌توان خطر را به صورت «مجموعه‌ای از اوضاع و احوال و شرایطی که در آن احتمال انحراف از مشی مطلوب مورد حمایت قانون (مانند رفاه، امنیت، تعالی فکری و اخلاقی) در آن بسیار قوی است»^{۶۳} تعریف کرده و بیان داشت «کودک در معرض خطر، کودکی است که به دلایل متعددی، حمایت بخش‌های ابتدایی اجتماع از او دریغ شده است»؛^{۶۴} «کودکانی از قبیل کودکان خیابانی، کودکان در تنگنا و به طور کلی کودکانی که به لحاظ شرایط زندگی و همچنین به جهت آسیب‌پذیری و قرار گرفتن در موقعیتی که بیانگر یک نوع حالت خطرناک در وجود آنان است»؛^{۶۵} که موارد مصرحه در ماده ۳ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان همسو با این تعریف می‌باشد. به همین دلیل ماده ۱۹ کنوانسیون فوق‌الذکر، فهرستی از فعالیت‌هایی که دولت‌ها باید انجام دهند تا از ورود آسیب‌هایی که ممکن است بر اثر شرایط محیطی یا بدسرپرستی به افراد زیر ۱۸ سال، وارد شود جلوگیری نمایند را ذکر کرده است.^{۶۶}

۶۰. معارف‌وند، تدین و مسعودی، پیشین، ۸۲.

۶۱. مریم عباچی. «پیشگیری از بزه‌کاری و بزه‌دیدگی کودکان»، مجله حقوقی دادگستر ۴ (۱۳۸۳)، ۷.

۶۲. نسرین مهرا. «قوانین و مقررات کیفری ایران در قبال اطفال و نوجوانان بزه‌کار: حال و آینده»، مجله تخصصی الهیات و

حقوق دانشگاه علوم اسلامی رضوی ۲۰ (۱۳۸۵)، ۴۳.

63. 1.1.F.15 Family violence | Family Assistance Guide (dss.gov.au);

محمدعلی اردبیلی، «اطفال در معرض خطر»، ماهنامه قضاوت ۴۵ (۱۳۸۶)، ۵۲.

۶۴. علی حسین نجفی ابرندآبادی، «بزه‌دیدگی اطفال»، مجله قضاوت ۴۵ (۱۳۸۶)، ۵۶.

۶۵. حسن حاجی‌تبار فیروزجایی، «پیشگیری وضعی از بزه‌دیدگی کودکان در معرض خطر در ایران با تأکید بر قوانین و

مقررات انگلستان»، فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات پیشگیری از جرم ۵، ۱۷ (۱۳۸۹)، ۱۴۲؛ مهسا کیال، «حمایت از

کودک در معرض خطر بهره‌کشی جنسی در اسناد بین‌المللی حقوق بشری» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه

تهران، ۱۳۸۴)، ۳۰.

۶۶. ماده ۱۹ کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۵۹:

۱- کشورهای طرف کنوانسیون تمام اقدامات قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی را در جهت حمایت از کودک در برابر تمام

قانون‌گذار ایران نیز به پیروی از این ماده کنوانسیون، در مواد ۱۷^{۶۷} و ۳۳^{۶۸} ق. ح. ا. ن. افرادی را که از وقوع یا احتمال وقوع جرم نسبت به افراد زیر ۱۸ سال اطلاع دارند موظف به گزارش به مراجع ذی‌ربط و در صورت لزوم دخالت برای جلوگیری از آن (در صورتی که برای خود آنها خطری در بر نداشته باشد) نموده است. همچنین مأموران بهزیستی و دادگستری را مکلف کرده تا در حدود وظایف خود دخالت نموده و ظرف ۱۲ ساعت مراتب را به اطلاع دادستانی برسانند. از دیگر نوآوری‌های ق. ح. ا. ن؛ که موجب گسترش جهات قانونی شروع به تعقیب شده، پذیرش گزارش‌های مکتوب و شفاهی است که

اشکال خشونت‌های جسمی و روحی، آسیب‌رسانی یا سوءاستفاده، بی‌توجهی یا رفتار سهل‌انگارانه، بذرقتاری یا استثمار من‌جمله سوءاستفاده‌های جنسی در حینی که کودک تحت مراقبت والدین یا قیم‌های قانونی یا هر شخص دیگری قرار دارد، به عمل خواهند آورد. ۲- این‌گونه اقدامات حمایتی در موارد مقتضی باید شامل اقدامات مؤثر برای ایجاد برنامه‌های اجتماعی در جهت فراهم آوردن حمایت‌های لازمه از کودک و کسانی که مسئول مراقبت از وی می‌باشند و نیز حمایت در برابر سایر اشکال محدودیت‌ها و نیز برای شناسایی گزارش، رجوع، تحقیق، رفتار و پیگیری موارد بذرقتاری‌هایی که قبلاً ذکر شده و نیز برای درگیری‌های قضایی باشد.

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/92374>

۶۷. ماده ۱۷ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ - هر کس از وقوع جرم یا شروع به آن یا خطر شدید و قریب‌الوقوع علیه طفل یا نوجوانی مطلع بوده یا شاهد وقوع آن باشد و با وجود توانایی اعلام و گزارش به مقامات یا مراجع صلاحیت‌دار و کمک طلبیدن از آنها از این امر خودداری کند یا در صورت عدم دسترسی به این مقامات و مراجع و یا عدم تأثیر دخالت آنها در رفع تجاوز و خطر، از اقدامات فوری و متناسب برای جلوگیری از وقوع خطر و یا تشدید نتیجه آن امتناع کند، مشروط بر اینکه با این اقدام، خطری مشابه یا شدیدتر و یا خطر کمتر قابل توجهی متوجه خود او یا دیگران نشود، به یکی از مجازات‌های درجه شش قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود.

تبصره- اگر مرتکب جرم مذکور در این ماده از افرادی باشد که مطابق قوانین و مقررات و یا بر حسب وظیفه شغلی مکلف به اعلام، گزارش یا کمک می‌باشند و یا به اقتضای حرفه خود می‌توانند کمک مؤثری کنند، به دو یا هر سه مجازات درجه شش قانون مجازات اسلامی و حسب مورد به انفصال موقت از خدمات دولتی یا عمومی یا محرومیت از فعالیت در آن حرفه به مدت شش ماه تا دو سال محکوم می‌شود.

۶۸. ماده ۳۳ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ - هر گاه خطر شدید و قریب‌الوقوعی طفل یا نوجوان را تهدید کند یا به سبب وضعیت مخاطره‌آمیز موضوع ماده (۳) این قانون وقوع جرم، محتمل باشد، مددکاران اجتماعی بهزیستی یا واحد حمایت دادگستری و ضابطان دادگستری مکلفند فوری و در حدود وظایف و اختیارات قانونی، تدابیر و اقدامات لازم را در صورت امکان با مشارکت و همکاری والدین، اولیاء و یا سرپرستان قانونی طفل و نوجوان جهت رفع خطر، کاهش آسیب و پیشگیری از وقوع جرم انجام داده و در موارد ضروری وی را از محیط خطر دور کرده و با تشخیص و زیر نظر مددکار اجتماعی به مراکز بهزیستی یا سایر مراکز مربوط منتقل کنند و گزارش موضوع و اقدامات خود را حداکثر ظرف مدت دوازده ساعت به اطلاع دادستان برسانند.

نویسندگان و گزارش‌دهندگان آنها ناشناس هستند. در کنار این مسئله، پذیرفتن تقاضای افراد زیر ۱۸ سال نیز نقش بسزایی در روند پیشگیری از تکرار بزه‌دیدگی جنسی دارد. سیاست کیفری ایران در مقابله با جرائم جنسی، به ویژه جرائم توأم با عنف و اکراه، سیاستی کیفرمدار است و تشدید مجازات، به خصوص زمانی که بزه‌دیده کم‌تر از ۱۸ سال داشته باشد نشان‌دهنده نگرش افتراقی این قانون است. این نگاه نسبت به بزه‌دیدگی کودکان در مقایسه با گذشته، قابل تحسین است.

نهادهای متنوعی در عرصه پیشگیری از بزه‌دیدگی افراد زیر ۱۸ سال دارای وظیفه هستند.^{۶۹} قانون‌گذار ایرانی و نویسندگان شماری از مقررات فراتقنینی، وظیفه پیشگیری از بزه‌کاری را به پاره‌ای از نهادهای رفاهی، آموزشی، انتظامی و مدیریت-ستادی سپرده‌اند.^{۷۰} در سیاست جنایی، فقط دستگاه‌های عدالت کیفری نیستند که نقش ایفا می‌کنند بلکه به پاسخ‌های معقول می‌اندیشد و این پاسخ‌ها می‌توانند کیفری یا غیرکیفری باشند. ق. ح. ا. ن. به این موضوع توجه داشته که باید مراجع دیگری غیر از نهادهای عدالت کیفری را درگیر حمایت از کودکان و نوجوانان کند. این قانون، اختیارات گسترده‌ای را برای مراجع غیرقضائی و سازمان‌های غیردولتی و دولتی که در حوزه حقوق کودکان فعال هستند در نظر گرفته است.^{۷۱} لازمه اتخاذ یک سیاست جنایی حمایتی افتراقی در جهت حمایت از کودکان و نوجوانان و پیشگیری از بزه‌دیدگی آنها، دخالت نهادهای دولتی و مردمی در این امر است.

با نگاه به ق. ح. ا. ن می‌توان نهادهای حمایتی را در سه قالب نهاد قضایی، نهادهای دولتی و سازمان‌های مردم‌نهاد جای داد. لازم به ذکر است نقش پررنگ قوه قضاییه به همراه ساختارها و تشکیلات خود، اداره بهزیستی و نیروی انتظامی که بیشترین تکالیف را در زمینه حمایت و پیشگیری بر عهده دارند، به نوعی موجب شده است تا وظیفه اصلی سایر نهادها و دستگاه‌های اشاره شده در متن قانون معطوف به شناسایی و معرفی کودکان و نوجوانان بزه‌دیده جنسی به مراجع ذی‌صلاح شود. با توجه به اینکه بیشترین فعالیت‌ها برای حمایت از افراد زیر ۱۸ سال و آسیب‌پذیر بر عهده قوه قضاییه است،

69. National Research Council, *Understanding Child Abuse and Neglect* (Washington, DC: The National Academies Press, 2006).

۷۰. مرتضی تقی‌زاده زانوقی. «نوآوری‌های ماهوی و شکلی قانون جدید حمایت از اطفال و نوجوانان»، مجله فقه و حقوق نوین ۳ (۱۳۹۹)، ۳۱۵.

۷۱. محمدعلی مهدوی ثابت و سامان عبداللهی، «سیاست جنایی پیشگیرانه در قبال خشونت علیه اطفال»، فصلنامه علمی مطالعات پیشگیری از جرم ۵۱ (۱۳۹۸)، ۹.

ماده ۴^{۲۲} ق. ح. ا. ن. این قوه را موظف به ایجاد دفتر حمایت از کودکان و نوجوانان نموده و وظایف این دفتر را توصیف نموده است. نگاه افتراقی این قانون به وضعیت افراد زیر ۱۸ سال، موجب شده تا در ماده ۵^{۲۳} ایجاد ساختار و تشکیلاتی در حوزه‌های شهرستان (البته با نظر رئیس قوه قضائیه) را پیش‌بینی نماید تا رسیدگی به بزه علیه افراد زیر ۱۸ را از سایر جرائم جدا نماید. در ماده ۵ این قانون، وظایف این تشکیلات نیز تعیین شده که شامل مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی است که باید از مرحله پیشگیری تا مرحله اجرای حکم، انجام شود.

سازمان‌های دولتی نیز می‌توانند با ارائه خدمات متعدد، سهم بزرگی در پیشگیری از بزه‌دیدگی را بر عهده داشته باشند^{۲۴} زیرا از طریق این سازمان‌ها زمینه حمایت از کودکان و نوجوانان به نحو مساعدتری

۷۲. ماده ۴ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹: دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضائیه به منظور ایجاد زمینه‌های همکاری با سایر نهادها، تهیه گزارش‌های موردی یا ادواری، انجام مطالعات و تحقیقات آماری و اطلاعاتی، پایش و ارزشیابی فعالیت‌های دفاتر استانی و شهرستانی در خصوص اجرای این قانون در قوه قضائیه تشکیل می‌شود. واحدی از این دفتر در حوزه قضائی هر استان و تحت نظر رئیس کل آن حوزه تشکیل و مستقر می‌شود.

۷۳. ماده ۵ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ - با تشخیص رئیس قوه قضائیه، در حوزه‌های قضائی شهرستان و تحت نظر دادستان ساختار و تشکیلات مناسب جهت ایجاد زمینه‌های همکاری با سایر نهادها و اجرای وظایف زیر تشکیل می‌شود:

(الف) مداخله فوری قضائی به منظور پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان در معرض خطر شدید و قریب‌الوقوع و با جلوگیری از ورود آسیب بیشتر به آنان؛

(ب) ارائه مشاوره و معاضدت‌های حقوقی و تشکیل پرونده شخصیت برای اطفال و نوجوانان در معرض خطر یا بزه‌دیده؛

(پ) ایجاد شرایط مناسب در خانواده برای اطفال و نوجوانان در معرض خطر یا بزه‌دیده و یا معرفی آنان به بهزیستی و یا سایر نهادهای مربوط؛

(ت) تهیه و ارائه گزارش از وضعیت طفل و نوجوان موضوع این قانون و درخواست اتخاذ اقدامات حمایتی - قضائی از مراجع قضائی صالح؛

(ث) نظارت بر حسن اجرای آراء و تصمیمات مرتبط با طفل و نوجوان و همچنین اجرای آراء و تصمیمات ارجاعی توسط مقام قضائی و پیگیری و پایش وضعیت وی پس از اجرای رأی یا تصمیم و ارزشیابی اقدامات به عمل آمده؛

(ج) تهیه گزارش‌های موردی یا ادواری و انجام مطالعات و تحقیقات آماری و اطلاعاتی مرتبط با طفل و نوجوان.

تبصره - در هر حوزه قضائی شهرستان مادام که تشکیلات موضوع این ماده ایجاد نشده است، وظایف مقرر، تحت نظارت دادستان و توسط دادیار آموزش‌دیده در حوزه اطفال و نوجوانان و در حوزه قضائی بخش‌ها با نظارت رئیس حوزه قضائی انجام می‌شود.

۷۴. سامان عبدالمهی، «نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در پیشگیری مشارکتی از جرائم مانع اطفال»، فصلنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی ۱۱ (۱۳۹۶)، ۲۳.

فراهم خواهد شد.^{۷۵} از جمله این نهادها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: بهزیستی، نیروی انتظامی، سازمان زندان‌ها، آموزش و پرورش، وزارت کشور، ثبت احوال، وزارت تعاون، وزارت کار و رفاه اجتماعی. در ق. ح. ا. ن. وظایفی به هر یک از این نهادها سپرده شده است. از جمله وظایف می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: شناسایی، معرفی، پذیرش، ارجاع، حمایت، نظارت، نگهداری و توانمندسازی.

از طرفی عدم استفاده از سایر اجزای بالقوه جامعه دولتی و رسمی در کنار نظام عدالت کیفری، نه تنها در مبارزه کیفری با جرم بلکه در پیشگیری از آنکه جزء رسالت کل جامعه در قالب همبستگی دولت و مردم است - کارایی نظام کیفری را محدود نموده و در نهایت منتج به کنترل ناکارآمد بزه و بزه‌کاران می‌شود.^{۷۶} مشارکت جامعه مدنی در فرآیند کیفری و نیز در پیشگیری از جرم، یکی از ویژگی‌های برجسته نظام‌های کیفری در پرتو اصول مدرن و مکاتب نوین حقوق کیفری در دهه‌های اخیر است.^{۷۷} یکی از انواع مشارکت مردم در عرصه پیشگیری از جرم «سازمان‌های مردم‌نهاد» یا «سمن‌ها» است؛ امروزه رشد و گسترش بزهکاری در هر دو بعد کمی و کیفی، از جمله آسیب‌های اجتماعی است که لزوم مشارکت و همکاری نهادهای رسمی و غیررسمی در زمینه پیشگیری از آن را ضرورتی انکارناپذیر کرده است.^{۷۸} سازمان‌های مردم‌نهاد، به عنوان قالب سازمان‌یافته مشارکت‌های مردمی، از جمله نهادهای غیررسمی هستند که در این زمینه وارد عرصه شده و فعالیت‌های گوناگونی داشته‌اند. این سازمان‌ها با انجام اقداماتی چون برگزاری کلاس‌های سوادآموزی، حرفه‌آموزی، آموزش مهارت‌های اجتماعی، آموزش مهارت‌های فرزند پروری و همچنین اقدامات حمایتی همچون شناسایی و نگهداری از اشخاص بی‌سرپناه، ارائه خدمات بهداشتی، حمایت از خانواده‌های بی‌بضاعت و ... در تلاش هستند که با از میان بردن عوامل اجتماعی مؤثر در بزه‌کاری، از گرایش اشخاص به رفتارهای مجرمانه پیشگیری نمایند.^{۷۹}

۷۵. هدیه هدایت، آیین دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده: مطالعه تطبیقی اسناد بین‌المللی و حقوق کیفری ایران (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۵)، ۴۹.

۷۶. علی حسین نجفی ابرندآبادی، سیاست جنایی، در علوم جنایی: مجموعه مقالات جلد دوم (تهران: انتشارات سلسبیل، ۱۳۸۴)، ۲۶۸.

۷۷. رضا بیرانوند و شهرام سبزیان فرد، «جایگاه جامعه مدنی در حقوق کیفری با تأکید بر سیاست جنایی مشارکتی ایران»، فصلنامه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل ۳۹ (۱۳۹۷)، ۶.

۷۸. نصیبه ابراهیمی، کیومرث کلاتری و عابدین صفری کاکرودی. «پیشگیری پلیس محور از بزه دیدگی کودکان در مدارس و راهکارهای آن»، تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری ۳، ۳۳ (۱۳۹۶)، ۹۲.

۷۹. نیسان آزادای، «توانمندسازی و تقویت ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد در پیشگیری از جرم» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد،

۲-۲- چالش‌های قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در حمایت‌گری حداکثری از بزه‌دیدگان جنسی

با وجود نوآوری‌ها در زمینه جرم‌انگاری و تشدید کیفر و گستره حمایتی قانون حمایت از کودکان و نوجوانان ۱۳۹۹ اما همچنان از نقد دور نمانده که می‌توان به کاستی‌های موجود در حوزه بزه جنسی چه از دید جرائم مستوجب حد، مجازات‌های تعزیری و نهادهای حمایتگر به شرح ذیل اشاره داشت:

در قبال جوانان بزه‌دیده، دو رویکرد افتراقی ماهوی، نقش بسیار مهمی دارند، نخست، بازاندیشی در مفهوم و قلمرو بزه‌دیدگی که باید به کودک یا نوجوان، تنها به عنوان بزه‌دیده نگاه کرد. این همان رویکردی است که پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در خصوص فروش، فحشا و هرزنگاری کودکان مصوب سال ۲۰۰۰ داشته است.^{۸۰} دوم، جرم‌انگاری و تشدید کیفر که ق. ح. ا. ن. نگرش دو سویه «بزه‌کار- بزه‌دیده» را در رفتارهای توأم با رضایت افراد زیر ۱۸ سال در نظر گرفته و آنان را مشمول مجازات می‌داند ولی تشدید مجازات را در مورد آنها منتفی دانسته است.^{۸۱} بند ۲ ماده ۱۰ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ در باب حمایت از امنیت جنسی، تنها اشاره به عنف و اکراهی بودن جرائم جنسی داشته است؛ اما آزارهای جنسی توأم با اغوا، فریب، تطمیع و دیگر صورتی که «در حکم عنف» تلقی می‌شوند را از شمولیت بند ۱ ماده فوق‌الذکر که مستوجب حبس تعزیری درجه ۵ می‌باشد، خارج کرده و در زمره جرائم ساده، غیر مشدد و مشمول حبس تعزیری درجه ۶ دانسته است. از آنجایی که جرائم جنسی در مرئی و انظار نبوده و در خفا رخ می‌دهد، به طبع، ادله اثبات این نوع جرائم نیز با سختی و دشواری همراه می‌باشد که بهتر بود متناسب با شرایط بزه‌دیدگان جنسی کودک و نوجوان، در زمینه ادله اثبات این نوع جرائم نیز نگاه افتراقی مدنظر قانون‌گذار می‌گرفت. در باب حدود از دیگر مواردی که به نظر می‌آید نیاز به اصلاح دارد جرم قوادی موضوع ماده ۲۴۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ می‌باشد. بر اساس این ماده اگر کسی دو یا چند نابالغ را برای زنا یا لواط به یکدیگر برساند مستوجب حد نبوده و حکم وی به ۳۱ تا ۷۴ ضربه شلاق و حبس درجه ۶ تعزیری، خلاصه می‌شود.

از دیگر چالش‌های ق. ح. ا. ن. جرم‌انگاری ناخواسته در بند ۳ ماده ۹^{۸۲} این قانون است. این بند،

تهران: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری تهران، ۱۳۹۸)، ۵۶.

۸۰. جعفری، پیشین، ۷۴؛ نیکبختی، محمدنسل و گلپایگانی، پیشین، ۱۳۱-۱۱۵.

۸۱. معارف‌وند، تدین و مسعودی، پیشین، ۸۰.

۸۲. ماده ۹ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹: هر گاه در اثر بی‌توجهی و سهل‌انگاری اشخاص غیر از والدین

نسبت به اطفال و نوجوانان نتایج زیر واقع شود، مقصر علاوه بر پرداخت دیه به شرح زیر مجازات می‌شود:

برخلاف سایر بندهای این ماده که مجازات را برای جرم‌های خفیف که تنها یک بار انجام شده است، تعیین نموده با استفاده از دو کلمه «مستمر» و «شدید»، ضمانت اجرایی برای مجازات بزه‌کار جنسی را منوط به تکرار ترک فعل و شدت آن نموده است. در حالی که تأثیر آزار جنسی بر جسم و روح بزه‌دیده، بیش از سایر جرائم است. بند پ ماده ۲۲^{۸۳} ق. ج. ا. ن. تکرار این ترک فعل را از عوامل مشدده شناخته ولی با تخفیفات ماده ۴۱، به نظر می‌رسد تأثیرگذاری این بند از ماده ۲۲ نیز، کاهش پیدا کرده است. قانون حمایت با اشاره به نهادهای حمایتی چون مددکاران اجتماعی، نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد و پلیس اطفال و... سعی در حمایت همه‌جانبه از بزه‌دیدگان داشته است اما مداخله شهروندان در فرآیند تحقق عدالت کیفری به تنهایی نتیجه‌ای در بر نخواهد داشت بلکه مشارکت یا دخالت شهروندان در یک فرآیند کیفری مستلزم به رسمیت شناختن اقدام‌ها و تلاش‌های مردم یا سازمان‌های مردم‌نهاد توسط دولت است. مشارکت سمن‌ها در مرحله تعقیب کیفری همان سیاست جنایی مشارکتی واکنشی است به این معنا که سمن‌ها در فرآیند کیفری پس از وقوع جرم دخالت می‌کنند نه قبل از وقوع جرم و در مرحله پیشگیری. در قوانین داخلی ایران در برخی قوانین و مقررات به نقش این سازمان‌ها در فرآیند کیفری توجه شده است از جمله این قوانین قانون آ. د. ک مصوب ۱۳۹۲ و آئین‌نامه میانجی‌گری کیفری مصوب

الف) فوت طفل یا نوجوان حسب مورد به مجازات حبس درجه پنج قانون مجازات اسلامی؛
 ب) فقدان یکی از حواس یا منافع، قطع، نقص یا ازکارافتادگی عضو، زوال عقل یا بروز بیماری صعب‌العلاج با دائمی جسمی یا روانی و یا ایراد جراحی از نوع جانفیه یا بالاتر حسب مورد به مجازات حبس درجه شش قانون مجازات اسلامی؛
 پ) نقصان یکی از حواس یا منافع، شکستگی استخوان یا دیگر اعضا و یا بروز بیماری روانی به مجازات حبس درجه هفت قانون مجازات اسلامی؛
 ت) جراحی سر و صورت و یا گردن در صورت عدم شمول هر یک از بندهای (ب) و (پ) به مجازات حبس درجه هشت قانون مجازات اسلامی؛
 ث) آزار جنسی ناشی از بی‌توجهی و سهل‌انگاری شدید و مستمر حسب مورد به یکی از مجازات‌های درجه هشت قانون مجازات اسلامی.

تبصره- هر گاه بی‌توجهی و سهل‌انگاری والدین منجر به نتایج موضوع این ماده شود؛ حسب مورد به مجازات تا حداقل مندرج در بندهای فوق محکوم می‌شوند. در خصوص بند «ت» این ماده در صورتی والدین مشمول حکم این تبصره می‌شوند که اقدامات لازم برای جلوگیری از صدمه را انجام نداده باشند و صدمه مستند به آنها باشد.
 ۸۳. ماده ۲۲ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹: در موارد زیر مرتکب جرم به بیش از میانگین حداقل و حداکثر تا حداکثر مجازات مقرر قانونی محکوم خواهد شد:

پ) در صورتی که مرتکب به صورت مکرر مرتکب جرم علیه طفل و نوجوان شده باشد.

۱۳۹۵ و قانون هیئت منصفه مصوب ۱۳۸۲ می‌باشد. سازمان‌های مردم‌نهاد به دلیل تمرکز بر موضوع و محوریت فعالیت‌های خود به طبع با آزارهای جسمی و جنسی کودکان و نوجوانان مواجهه بسیاری داشته که حضور فعالان این عرصه در جلسات دادرسی این نوع جرائم می‌تواند به روند دادرسی کمک کند اما بر اساس تغییرات رخ داده‌شده در آیین دادرسی کیفری اصلاحی ۱۳۹۴ از حق اعتراض به آرا و تجدیدنظرخواهی محروم شده و اجازه حضور در دادگاه را ندارند. همچنین بسیاری از فعالیت‌های مربوط به مددکاران اجتماعی سمن‌ها، محدود و تکالیف بر دوش مددکاران بهزیستی قرار داده شده است. در حالی که استفاده از پتانسیل‌های سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانست حجم کثیری از مسئولیت‌های ناشی از تراکم پرونده‌ها، کمبود نیروی آموزش‌دیده و ماهر را از دوش سازمان بهزیستی برداشته و در جهت حمایت حداکثری از زه‌دیدگان زیر ۱۸ سال، جبران خسارات و ترمیم برآیند.

لازم به ذکر است عدم پابندی نظام عدالت کیفری به تشکیل نهادهای خاص و تأمین نیروهای لازم و آموزش‌دیده در حوزه کودکان و نوجوانان، خود موجباتی را از باب عدم اعتماد به دستگاه قضایی را برای احقاق حق می‌شود؛ زیرا با وجود تصریح قانون‌گذار به لزوم پلیس ویژه اطفال در جرائمی که بزهکاران آن فرد زیر ۱۸ سال می‌باشد، همچنان نبود این نهاد به چشم می‌آید که به نظر می‌رسد با وجود لزوم و تأکید و گذشت سال‌ها از تصویب قانون آیین دادرسی کیفری، بتوان نگاه مثبتی به کاربرد و نقش پلیس ویژه اطفال در باب حمایتی از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ داشت. همچنین عدم تعیین نهاد متولی آموزش به نیروهای متخصص و مباحث لازمه هر دوره، به نظر می‌رسد همچنان در حد یک نوشتار باقی بمانند. بی‌تفاوتی، یکی از آسیب‌های جدی اجتماعی است که نادیده گرفتن آن و عدم اتخاذ تدابیر لازم جهت جلوگیری از وقوع آن، مانع پویایی و تکامل جامعه می‌گردد. مبارزه با بی‌تفاوتی اجتماعی نسبت به کودک‌آزاری از طریق جرم‌انگاری به عنوان یکی از راهکارهای مهم بوده که در سطح بین‌المللی مورد توجه قانون‌گذاران کشورهای مختلف قرار گرفته است. با وجود طیف و گونه‌های گسترده از بی‌تفاوتی والدین و اولیای قانونی، قانون‌گذار تنها به جرم‌انگاری از نگاه آزار به «گزارش کودک‌آزاری توسط مربیان مهدکودک‌ها» بسنده کرده است. همچنین با وجود تصریح بند ۲ قسمت «ج» ماده ۶ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ به تکلیف تمام مراکز بهداشتی و درمانی به پذیرش و درمان فوری زیر ۱۸ ساله‌های آسیب‌دیده و لزوم ارسال گزارش موارد مشکوک به آزار به مراجع قضایی و بهزیستی، اما ضمانت اجرای عدم پذیرش کودکان و نوجوانان مراجعه‌کننده به اورژانس در غیر از انتقال مصدوم از صحنه تصادف رانندگی با آمبولانس مشخص نیست.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بزه دیدگی جنسی کودکان و نوجوانان از جمله پدیده‌های رو به افزایش می‌باشد. از این رو اتخاذ تدابیر متناسب جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی‌های ناشی از جرائم جنسی لازم و ضروری می‌باشد. قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ از جمله نوآوری‌های قانون‌گذار جهت پیشگیری از جرائم جنسی و رویارویی با آن است که با حمایت‌های قانونی قابل توجهی که نسبت به کودکان و نوجوانان مبذول داشته در بازدارندگی مجرمین به این نوع جرائم نگاه دقیق و افتراقی دارد. با وجود این همچنان چالش‌های قانونی و اجرایی فراوانی پیشروی قانون فوق‌الذکر وجود دارد. از جمله نوآوری‌های این قانون، استفاده حداکثری از ظرفیت سازمان‌های دولتی در پیشگیری از کودک‌آزاری، شناسایی و حمایت قانونی از کودکان و نوجوانان در معرض خطر بزه‌دیدگی و بازتعریف آسیب‌های فرآوری کودکان و نوجوانان می‌باشد. از سوی دیگر می‌توان به چالش‌های عملی این قانون، به عدم تبیین دقیق مفهوم طفل، حذف مفهوم آزار عاطفی و وضع مجازات‌های حداقلی برای والدین آزارگر و نیز وضع مجازات‌های حداقلی در جرم آزار جنسی غیرحدی اشاره کرد.

ورود به نظام عدالت کیفری، در تمام مراحل پلیس، دادسرا، دادگاه و اجرای احکام، بزه‌دیده زیر ۱۸ سال را در معرض خطر بزه‌دیدگی ثانویه قرار می‌دهد. اگر سکوت بزه‌دیده کودک یا نوجوان و خانواده وی شکسته، سخنان آنها شنیده و حتی در اتخاذ تدابیر لازم شرکت داده شوند ولی در نهایت سوءعملکرد مسئولان، به وخیم‌تر شدن وضعیت وی شود نباید انتظاری جز سکوت سایر بزه‌دیدگان، سرخوردگی، ناامیدی و بزه‌دیدگی ثانویه کودک یا نوجوان داشت؛ بنابراین، لازم است به دست‌اندرکاران نظام عدالت کیفری، آموزش لازم برای رفتار با کودک یا نوجوان بزه‌دیده داده شود. نظام عدالت جنایی، همواره باید مصالح عالی‌بزه‌دیده را در نظر گیرد. انجام اقدامات اولیه پس از وقوع جرم بسیار مهم است. برقراری رابطه با بزه‌دیده و ایجاد فرصت برای وی بسیار مهم است و از طریق همین ارتباط، می‌توان شیوه مناسب بازپرسی را تعیین کرد. پس از بزه‌دیدگی، باید فرآیندی برای بازگرداندن بزه‌دیده وجود داشته باشد که این فرآیند می‌تواند شامل توانمندسازی و کنترل، تعامل مستقیم با مجرم، بحث گروهی حمایتی، شبکه حمایتی، جبران خسارت، درمان‌های جسمی و روحی باشد. آموزش کودکان و نوجوانان و خانواده‌ها برای آشنایی با انواع بزه‌دیدگی و نحوه برخورد با آنها می‌تواند نقش بسزایی در کاهش بزه و بهبود آسیب‌ها داشته باشد. ولی نباید فراموش کرد که دسترسی به هیچ‌یک از این موارد، بدون وجود قوانینی که نگاهی سخت‌گیرانه و افتراقی، به بزه علیه افراد زیر ۱۸ سال داشته باشد امکان‌پذیر نیست.

با لحاظ آنچه در این پژوهش ارائه شد پیشنهاد می‌شود که:

- حمایت از کودکان و نوجوانان بزه‌دیده جرائم جنسی و اتخاذ تدابیر ترمیمی برای آنها را تنها محدود به تعزیرات ندانسته و در جرائم مستوجب حد نیز به رسمیت شناخت.
- مجازات مقرر برای بزه‌کاران جرائم جنسی در قانون افزایش یافته تا واجد آثار لازم از جمله بازدارندگی فردی و اجتماعی گردد. همچنین است کیفر مقرر برای بی‌تفاوتی والدین و اولیای قانونی بر کودکان در فرض ورود آسیب جنسی، بدون وجود قیدی بیان شود.
- تربیت نیروهای ماهر و آموزش دیده در امر آموزش و پرورش، با در اختیار داشتن نهادهایی چون رسانه، می‌تواند علاوه بر آگاه‌سازی و پیشگیری از بزور آسیب‌های ناشی از جرائم جنسی، در بهبود و باز اجتماعی کردن بزه‌دیده و بزه‌کار اقدام کند. در نتیجه وجود فعالیت‌ها و جنبش‌هایی ناشی از فعالیت به ویژه سازمان‌های مردم‌نهاد نسبت به فراخوانی همکاری جامعه و تأکید بر مؤثر بودن حضور آنها و استفاده و بهره از نیروهای متخصص و همچنین واگذاری بسیاری از پرونده‌ها به مددکاران اجتماعی فعال در سازمان‌های مردم‌نهاد که طبق قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹، بر دوش به‌زیستی قرار داده شده، از فرسودگی و تراکم پرونده‌ها کاست؛ زیرا استفاده از نیروهای داوطلب به علت وجود دغدغه آنها نسبت به این نوع آسیب‌ها فارغ از بحث معیشتی و انجام وظایف در حیطه کاری، علاوه بر خلاقیت تأثیر مثبت و بهتری را موجب خواهد شد. همچنین وجود وکلا، قضات و حقوق‌دانانی که آشنایی کامل با بحث عدالت ترمیمی دارند نیز در بحث ورود به نظام عدالت کیفری می‌تواند در بهبود عملکرد و اجرایی شدن برنامه‌های متناسب با پرونده‌هایی که بزه‌دیدگان آنها کودک و نوجوان هستند گامی مهم و مؤثر بردارد.
- مؤثر بودن فرآیندهای ترمیمی، مستلزم آن است تا تسهیل‌گران از نحوه آگاهی یافتن واقعه یا آسیب جنسی رخ داده شده استفاده کرده تا بتوانند به نیازهای روان‌شناختی، عصبی و فیزیکی مراجعان بپردازند که نیاز به گوش دادن فعال و مهارت‌های ارتباطی درخشان بیش از پیش احساس می‌شود.
- فرآیندهای ترمیمی، به دلیل ماهیت ذاتی خود، بقامحور هستند. این بدان معنا است که ابتدا باید به نیازهای ایمنی فردی که آسیب‌دیده توجه شده و در طول فرآیند اجرای برنامه‌های ترمیمی، اولویت‌بندی شود.
- مشارکت و مداخله بزه‌دیدگان در فرآیند دادرسی و برنامه‌های ترمیمی همراه با آموزش‌های لازم بوده و به دور از صورتی یا نمایشی بودن به اجرا درآیند تا بتوان از بزه‌دیدگی ثانویه و ورود آسیب‌های بیشتر

جلوگیری به عمل آید.

- با وجود تأکید بسیار بر وجود نهاد پلیس ویژه اطفال، سعی در تشکیل و ارائه آموزش‌های لازم به نیروهای پلیس شود تا در عالم واقع نیز این نهاد تشکیل و تعاملاتی را با نهاد مدرسه و خانواده داشته باشد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- ابراهیمی، نصیبه، کیومرث کلانتری و عابدین صفری کاکرودی. «پیشگیری پلیس محور از بزه دیدگی کودکان در مدارس و راهکارهای آن». تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری ۳(۳۳)(۱۳۹۶): ۸۷-۱۰۶.
- اسفندیار، علی، امیر وطنی و فریدون جعفری. «مبانی جرم‌انگاری جرائم جنسی در قانون موضوعه با تکیه بر سیاست کیفری». مقاله ارائه‌شده در پنجمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، (مازندران)، ۲۷ و ۲۸ آذر ماه ۱۳۹۹.
- اسلامی، رضا و سیده سارا میریان. «بردگی جنسی کودکان و سازکارهای مقابله با آن در نظام بین‌المللی حقوق بشر و حقوق ایران». پژوهشنامه حقوق کیفری، ۱۱(۱۳۹۴)، ۳۶-۷.
- آزادی، نیسان. «توانمندسازی و تقویت ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد در پیشگیری از جرم». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، ۱۳۹۸.
- آشنا، حمید. جرائم مبتنی بر جنسیت در سیاست جنایی ایران و اسناد بین‌المللی. چاپ اول. تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۶.
- بیرانوند، رضا و شهرام سبزیان فرد. «جایگاه جامعه مدنی در حقوق کیفری با تأکید بر سیاست جنایی مشارکتی ایران». فصلنامه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل ۳۹ (۱۳۹۷)، ۲۴-۱.
- تقی‌زاده زانوقی، مرتضی. «نوآوری‌های ماهوی و شکلی قانون جدید حمایت از اطفال و نوجوانان». مجله فقه و حقوق نوین ۳ (۱۳۹۹)، ۳۲۱-۲۹۵.
- جعفری، بهرام. «جلوه‌های سیاست افتراقی کیفری در قبال کودکان بزه‌دیده با نگاهی به قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹». نشریه حقوق کودک، ۶ (۱۳۹۹)، ۸۸-۶۷.
- حاجی‌تبار فیروزجایی، حسن. «پیشگیری وضعی از بزه‌دیدگی کودکان در معرض خطر در ایران با تأکید بر قوانین و مقررات انگلستان»، فصلنامه علمی-ترویجی مطالعات پیشگیری از جرم ۵، ۱۷ (۱۳۸۹): ۱۲۹-۱۶۶.
- خلیلی، مهدی. «قابلیت‌های عدالت ترمیمی در زمینه تعرض‌های جنسی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۹.
- رزاززاده، امیرحسین. کارگاه حقوقی حمایت از اطفال و نوجوانان. تهران: انتشارات جنگل، ۱۴۰۰.
- عباچی، مریم. «پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدگی کودکان». مجله حقوقی دادگستر ۴ (۱۳۸۳)، ۸۶-۴۹.
- عبدالهی، سامان. «نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در پیشگیری مشارکتی از جرایم مانع اطفال». فصلنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی ۱۱ (۱۳۹۶)، ۲۶-۱.
- قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲
- قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹
- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
- کردعلیوند، روح‌الدین و احمد محمدی، مترجم. بزه‌دیده و بزه‌دیده‌شناسی. تهران: انتشارات مجد، ۱۴۰۰.

- کیال، مهسا. «حمایت از کودک در معرض خطر بهره‌کشی جنسی در اسناد بین‌المللی حقوق بشری». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران، (۱۳۸۴).
- مرتضوی، نرگس‌السادات و نعمت‌اله یارالهی «فراتحلیل رابطه بین تاب‌آوری و سلامت روان». مجله اصول بهداشت روانی ۳ (۱۳۹۴): ۱۰۸-۱۰۳.
- معارف‌وند، معصومه، نازنین تدین، و غزاله مسعودی. کودک‌آزاری جنسی. تهران: انتشارات روزنه، ۱۳۹۸.
- مهرا، نسرین. «قوانین و مقررات کیفری ایران در قبال اطفال و نوجوانان بزهکار: حال و آینده». مجله تخصصی الهیات و حقوق دانشگاه علوم اسلامی رضوی ۲۰ (۱۳۸۵): ۵۹-۴۱.
- میثمی، فاطمه، آیدا آقاجانی رونقی و آرامش شهبازی. «بهترین منفعت کودک در حقوق بین‌الملل بشر و حقوق ایران: تأملی در رویه و نظریه». پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۲ (۱۳۹۹): ۱۶۲-۱۳۹.
- میرسعیدی، سیدمنصور و نرگس‌السادات عطایی حسین‌آبادی. «بسترهای بزه‌دیدگی جنسی در مقررات غیرکیفری (با تأکید بر قانون مدنی و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست)». پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۱۰ (۱۳۹۶): ۱۴۹-۱۲۷.
- مهدوی ثابت، محمدعلی و سامان عبداللهی. «سیاست جنایی پیشگیرانه در قبال خشونت علیه اطفال». فصلنامه علمی مطالعات پیشگیری از جرم ۵۱ (۱۳۹۸): ۹-۳۳.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. «بزه‌دیدگی اطفال». مجله قضاوت ۴۵ (۱۳۸۶): ۵۶-۵۳.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر و دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد. سیاست جنایی در علوم جنایی: گزیده مقالات آموزش برای ارتقاء دانش دست‌اندرکاران مبارزه با مواد مخدر در ایران. جلد دوم. تهران: انتشارات سلسبیل، ۱۳۸۴.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. سیاست جنایی، در علوم جنایی، مجموعه مقالات جلد دوم. تهران: انتشارات سلسبیل، ۱۳۸۴، ۲۶۸.
- نیکبختی، جواد، غلامرضا محمدنسل و بهروز گلیایگانی. «بررسی تطبیقی قانون حمایت از اطفال و نوجوانان در برابر هرزه‌نگاری و پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک». مجله علمی پژوهشی حقوق پزشکی ۱۴ (۱۳۹۹): ۱۱۵-۱۳۱.

URL: <http://ijmedicallaw.ir/>

- هدایت، هدیه. آیین دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده: مطالعه تطبیقی اسناد بین‌المللی و حقوق کیفری ایران. تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۵.
- یزدانی، یوسفعلی و محمدحسین زاهدیان. «ارزیابی الگوی کیفری ایران در جرائم جنسی». مقاله ارائه‌شده در کنفرانس سالانه پژوهش‌های حقوقی و قضایی، (تهران)، ۲۸ شهریور ماه ۱۳۹۶.
- (ب) منابع خارجی

- Ahmed, Eliza, Nathan Harris, John Braithwaite & Valerie Braithwaite. *Shame management through reintegration*. UK: Cambridge Criminology University Press, 2001.

- Alexa Sardina & Alissa R. Ackerman. "Restorative Justice in Cases of Sexual Harm". *CUNY L*, 25, 1(2022), 1-55. doi: 10.1177/1077801214536286.

- Campbell R, Bybee D, Townsend SM, Shaw J, Karim N & Markowitz J. "The impact of sexual assault nurse examiner programs on criminal justice case outcomes: A multisite replication study". *Violence against women*, 205 (2014), 607-625. doi: 10.1177/1077801214536286.

- Catherine G. Fine & Judith Lewis Herman. "Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence New York: Basic Books, ix, 268, \$27. 00". *American Journal of Clinical Hypnosis*, no. 36(2011), 211-213. Accessed Sep21, 2011. Doi: 10/1080.
- Christopher A Thurber & John. R. Weisz. "You can try or you can just give up: The impact of perceived control and coping style on childhood homesickness". *Developmental Psychology*, 33, 3(1997), 508-5017.
- Collins, Randall. *Interaction Ritual Chains*. United Kingdom: Princeton University Press, 2014.
- Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 14 (2013), Chapter V.A.1, 2016.
- Cook, Bree, Fiona David & Anna Grant. *Victims' needs, victims' rights: policies and programs*. Canberra: Australian Institute of Criminology, 1999.
- Dancig, Rosenberg, Hadar & Tali Gal. "Restorative criminal justice". *Cardozo L Review*, 34(2012): 2313-2336.
- Langer, David A., Edith Chen and Janet D. Luhmann. "Attributions and Coping in Children's Pain Experiences". *Journal of Pediatric Psychology*, 30, 7(2005): 615-622.
- Robert D. Enright and Bruce A. Kittle. *Forgiveness in Psychology and Law: The Meeting of Moral Development and Restorative Justice*, 27 Fordham Urb. L.J. 1621 (2000), Available at: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ulj/vol27/iss5/39>
- Dobkins, Kelly. "Tali Gal: Child Victims and Restorative Justice: A Needs-Rights Model". *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 1(2012), 154-156. DOI:10.1007/s10964-012-9850-z
- Enright, Robert D. and Bruce A. Kittle. "*Forgiveness in Psychology and Law: The Meeting of Moral Development and Restorative Justice*". *Fordham Urban Law Journal*, 27, 5(2000), 1621.. Available at: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ulj/vol27/iss5/16Sardina> & Ackerman, "Restorative Justice in Cases of Sexual Harm," 33.
- Finkelhor, David and Jennifer Dzuiba-Leatherman. "Victimization of children". *American Psychologist*, 49, 3(1994), 173-175.
- Finkelhor, David & Kendall-Tackett Kathy. "A developmental perspective on the childhood impact of crime, abuse, and violent victimization". In D. Cicchetti & S. L. Toth (Eds.), *Developmental perspectives on trauma: theory, research, and intervention*. New York: University of Rochester Press, 1997.
- Finkelhor, David. *Childhood Victimization: Violence, Crime, and Abuse in the Lives of Young People*. New York: Oxford University Press, 2008.
- for victims of crime in Australia* (Canberra: Australian Institute of Criminology, 1999), 26.
- Frazier, Patricia. "Perceived Control and Distress Following Sexual Assault: A Longitudinal Test of a New Model". *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 6 (2003), 1266.
- Catherine G. Fine (1994) Herman, Judith Lewis (1992). *Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence*. New York: Basic Books, ix, 268, \$27.00, *American Journal of Clinical*

Hypnosis, 36:3, 211-213, DOI: 10.1080/00029157.1994.10403071.

- Gal, Tali. "Restorative Child Protection". *Law & Society: Family Law, Relations & Dispute Resolution eJournal*, 23(2015): accessed November 23, 2015. Doi: 10. 2139/ssrn. 2694399.

- Gal, Tali. *Child Victims and Restorative Justice: A Needs-Rights Model*. United Kingdom: Oxford University Press, USA, 2012, 13.

- Gal, Tali. "Setting Standards for Child-Inclusive Restorative Justice". *Family Court Review*, 59, 1(2021): 144-160. doi: <https://doi.org/10.1111/fcre.12546>.

- Dobkins, K. Tali Gal. "Child Victims and Restorative Justice: A Needs-Rights Model". *J Youth Adolescence* 42, (2013): 154-156. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9850-z>.

- Graham, Anne and Robyn Fitzgerald. "Taking Account of the 'to and Fro' of Children's Experiences in Family Law." *Children Australia* 31, 2 (2006): 30-36. doi:10.1017/S103507720001110X.

- Graham, Anne, Robyn Fitzgerald, and Judith Cashmore, 'Professionals' Conceptions of "Children," "Childhood," and "Participation" in an Australian Family Relationship Services Sector Organization', *International Perspectives and Empirical Findings on Child Participation: From Social Exclusion to Child-Inclusive Policies*. New York, 2015; online edn, Oxford Academic, 2016, 257-280. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199366989.003.0012>, accessed 31 July 2023..

- Hodgkin, R. & Newell, P. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. New York: UNICEF, 2002.

- Lawrence, Jeanette A. "Safeguarding fairness for children in interactions with adults in authority: computer-based investigations of the judgments of secondary school students". *American Psychological Association*, 206197 (2003), 30-35, Accessed May 1, 2003. DOI: 10. 1037/e620712012-001.

- Levenson, Jill S & Alissa R. Ackerman. "Sex Offender Height and Pedophilic Interest: A Clarification". *Deviant Behavior*, 40, 10(2019), 1286-1288.

- Petersilia, Joan R. "Crime victims with developmental disabilities: A review essay". *Criminal justice and behavior*, 28, 6(2001), 655-694.

- John R. Weisz. "Contingency and Control Beliefs as Predictors of Psychotherapy Outcomes among Children and Adolescents". *Consulting & Clinical Psychol*, 54,6 (1986), 789-795.

- Murray, J. "Children and Loss", in *Australian Institute of Criminology Conference. Children and Crime: Victims and Offenders*, Brisbane; Parkroyal Hotel: Australian Institute of Criminology, 1999, 17-18.

- Lawrence, Judith Ann. "Safeguarding fairness for children in interactions with adults in authority: computer-based investigations of the judgments of secondary school students". *Technical report. Report to Criminology Research Council* (2003), 30-35.

- Lazarus, Richard S. & Susan Folkman. *Stress, appraisal, and coping*. Ukraine: Springer Publishing Company, 1984.

- Lazarus, Richard S. "Toward better research on stress and coping". *American Psychologist*, 55, 6(2000), 665-673. Doi: 10. 1037/.
- Levenson, Jill S & Alissa R. Ackerman. "Sex Offender Height and Pedophilic Interest: A Clarification". *Deviant Behavior* 40, 10(2019): 1286-1288.
- Herman, Judith Lewis. "Justice from the victim's perspective". *Violence against women*, 11, 5(2005), 501-602.
- Herman, Judith L. *United States: Basic Books, Trauma and recovery: From domestic abuse to political terror*. London: Pandora, 1992.
- Maercker, Andreas & Julia Müller. "Social acknowledgment as a victim or survivor: a scale to measure a recovery factor of PTSD". *J Trauma Stress*, 17, 4(2004), 79-85. Accessed August, 2004. Doi: 10. 1023/B: JOTS. 0000038484. 15488. 3d
- Melton, G. B. & S. P. Limber. *what children's rights mean to children: Children's own views*. Netherlands: Leiden, 1992.
- Melton, Gary B, Gail S Goodman & Murray Levine. "he best evidence produces the best law." *Law and Human Behavior*, 16, 2(1992), 244-251. Doi: 10.1007/BF01044801
- Maguire, Mike. "The needs and rights of victims of crime". *Crime and justice*, 14(1991), 363.
- Maguire, Mike. "Victims' needs and victim services-indications from research". *Victimology*, 10, 1-4(1985), 539-540.
- Mitchell Kimberly J., David Finkelhor & Janis Wolak. "Risk factors for and impact of online sexual solicitation of youth". *Jama*, 285, 23(2001): 3011-3014.
- Lawrence, Neil. "Gaussian process latent variable models for visualisation of high dimensional data". *Advances in neural information processing systems*, 16(2003): 329-336.
- National Research Council, *Understanding Child Abuse and Neglect*. Washington, DC: The National Academies Press, 2006.
- Petrucci J. Carrie. "Apology in the criminal justice setting: Evidence for including apology as an additional component in the legal system". *Behavioral Sciences & the Law*, 20, 4(2002): 337-362. <https://doi.org/10.1002/bsl.495>
- Brickman, Philip, Vita Carulli Rabinowitz, Jurgis Karuza, Ellen Cohn, Dan Coates & Louise Kidder. "Models of helping and coping". *American Psychologist*, 37, 4(1982): 368-384.
- Shapland, Joanna & Matthew Hall. "What do we know about the effects of crime on victims?". *International Review of Victimology*, 14, 2(2007), 175-217.
- Stafford, Anne, Ann Laybourn, Malcolm Hill & Moira Walker. "Having a say': children and young people talk about consultation". *Children & Society*, 17, 5(2003): 361-373.
- Strang, Heather. *Repair or revenge: victims and restorative justice*. Oxford: Clarendon Press, 2002.
- Taft, Lee. "Apology Subverted: The Commodification of Apology". *The Yale Law Journal*,

109, 5(2000), 1138. Accessed Nov1, 2022.Doi: 10. 2307.

- The United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC).pdf (unicef.org)

- Tyler, Tom R. "What Is Procedural Justice? Criteria Used by Citizens to Assess the Fairness of Legal Procedures". *Law & Society Review*, 22, 1(1988), 125. Accessed Nov1, 2022.Doi: 10. 2307/3053563.

- Vig, Susan & Ruth Kaminer. "Maltreatment and developmental disabilities in children". *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 14, 4(2002): 371-386.

- Zehr, Howard. *Changing lenses: a new focus for criminal justice*. Scottsdale, PA: Herald Press, 1990. https://www.google.com/books/edition/Changing_Lenses/dKQnRAAACAAJ?hl=en&kptab=overview